

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Miglės Merkytės,
V kurso, valstybės valdymo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Biologinės įvairovės apsaugos
teisinės priemonės: Natura 2000**

Darbo vadovė: Doc. dr. Indrė Žvaigždiniene

Darbo recenzentė: Lekt. dr. Laura Paškevičienė

Vilnius

2018

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ – KAIP TEISINĖS APSAUGOS OBJEKTAS	7
1.1. Biologinės įvairovės samprata	7
1.2. Biologinės įvairovės apsaugos principai	9
1.3. Biologinės įvairovės apsaugos teisinis reglamentavimas.....	11
2. EUROPOS SĄJUNGOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLAS „NATURA 2000“ – KAIP VIENA SVARBIAUSIŲ BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS APSAUGOS PRIEMONIŲ	16
2.1. Paukščių direktyva	17
2.2. Buveinių direktyva	20
2.3. „Natura 2000“ tinklo steigimo pagrindiniai etapai, reikalavimai	23
2.4. Buveinių direktyvos 6 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų turinys.....	26
3. SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLO „NATURA 2000“ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE	36
3.1. Natura 2000“ teritorijų steigimo procesas Lietuvoje	36
IŠVADOS	48
NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56

IVADAS

Temos aktualumas. Pripažįstama, kad biologinė įvairovė, tai neįkainojama visos žmonijos paveldo vertybė, todėl jos išsaugojimas laikomas viena svarbiausių valstybės aplinkos apsaugos politikos prioritetinių kryptių. Biologinės įvairovės nykimas – problema, kurios nepavyko išvengti nė vienai valstybei. Atsižvelgiant į tai, ši problema sprendžiama tiek atskirai kiekvienos valstybės, tiek tarptautiniu lygiu. Biologinės įvairovės nykimo mastai ateityje priklausys nuo žmonijos veiklos pokyčių, ypač susijusių su žemės ir išteklių naudojimu. „Naujausi tyrimai rodo, jog iki 2030 m. gali išnykti 60 procentų koralų rifų; iki 2050 metų gali išnykti 11 procentų natūralių pasaulio vietovių; Europoje pavojus kyla iki 80 procentų saugomų buveinių tipų; dėl žmogaus veiklos per pastaruosius 100 metų rūšių nykimas paspartėjo 50 – 1 000 kartų¹“. Kadangi dėl biologinės įvairovės vyksta daug svarbių gamtos procesų, nuo kurių priklauso ir žmonijos gerovė bei ateitis, per pastaruosius kelis dešimtmečius yra atsiradę nemažai ją išsaugoti siekiančių pasaulinių ir regioninių iniciatyvų: plečiamos saugomos teritorijos, vykdomas ekosistemų atkūrimas, siekiama skatinti darnųjį vystymąsi, įgyvendinamos tarptautinės sutartys, ir kita. Pagal 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvą dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (92/43/EEB) (toliau – Buveinių direktyva) buvo sukurtas didžiausias pasaulyje koordinuotas biologine įvairove pasižyminčių saugomų teritorijų tinklas „Natura 2000“, apimantis 18 procentų Europos Sąjungos sausumos ir 6 procentus jūrų ploto. Į jį taip pat įtraukti plotai, nustatyti pagal 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos direktyvą (kodifikuota redakcija) dėl laukinių paukščių apsaugos (2009/147/EB) (toliau – Paukščių direktyva). Tinklo paskirtis – užtikrinti ilgalaikį Europos vertingiausių ir nykstančių faunos ir floros rūšių ir jų natūralių buveinių išlikimą.

„Natura 2000“ tinklas vaidina pagrindinį vaidmenį saugant Europos Sąjungos biologinę įvairovę ir įgyvendinant veiksmų planą, kuriuo siekiama iki 2020 metų sustabdyti biologinės įvairovės nykimą².

¹ Europos Komisija. *Ekosistemų ištekliai ir funkcijos, Europos Bendrija*, p. 2 [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/Eco-systems%20goods%20and%20Services/Ecosystem_LT.pdf>.

² Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“ (KOM(2011) 244 galutinis, 2011 m. gegužės 3 d.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_LT.pdf>.

Aplinkos apsauga ir biologinės įvairovės išsaugojimas Lietuvoje yra vienas iš prioritetų vykdant tiek bendrą Europos Sąjungos, tiek šalies politiką. Lietuvos biologinė įvairovė reprezentuoja tris stambius Europos biogeografinius vienetus: Rytų Baltijos, Centrinės Europos ir Baltijos jūros akvalinę provincijas. Eueopos Sąjungos šalyse priskaičiuojama per 1000 stuburinių gyvūnų, per 10 000 augalų ir per 100 000 bestuburių (be jūrinių) gyvūnų rūšių. Tai tik apie 6,5 procentus nuo visos šiandien pasaulyje žinomos biologinės įvairovės.

„Lietuvos biologinę įvairovę sudaro virš 20 000 gyvūnų, per 6500 grybų, apie 1800 augalų rūšių“³. Šiuo metu Lietuvos biologinės įvairovės santykinė dalis visoje biosferoje sudaro vos 1,5 procento. Taip pat įvairūs tyrimai rodo, kad kaip ir visame pasaulyje, taip ir Lietuvoje vis labiau nyksta tam tikros gyvūnų ir augalų rūšys. Lietuvos biologinę būklę labiausiai įtakoja tokie veiksniai (jie būdingi ir kitoms valstybėms):

- 1) intensyvus nedidelių miškų, kurie yra ypatingai svarbūs biologinei įvairovei, kirtimas ir kitoks naikinimas;
- 2) esminiai ekologinės būklės pokyčiai dėl sovietiniu laikotarpiu vykdyto žemių drenažo;
- 3) žala miškų ekosistemoms dėl stichinių nelaimių (sausros, potvynių ir kt.) ir taršos;
- 4) medžių rūšių įvairovės miškuose sunaikinimas dėl keletu pasirinktų medžių rūšių naudojimo;
- 5) pievų ekologinės būklės pokyčiai dėl ekonominės veiklos sumažėjimo;
- 6) upių ir upelių pavertimas tvenkiniais tuo būdu pakeičiant terminį režimą ir sunaikinant migracinius kelius;
- 7) nelegalios žvejybos natūraliuose vidaus vandenyse suintensyvėjimas, žūklės vietų daugėjimas;
- 8) žuvų dauginimosi sistemos žlugimas;
- 9) neefektyvi laivų kontrolė – cisternų plovimas jūroje ir didėjantis Baltijos jūros teršimas naftos produktais;
- 10) jūros vandenų teršimas nuotekų vandenimis;
- 11) padidėjusios užterštumo zonų susikūrimas aplink vidaus vandenų telkinius;
- 12) rekreacinės veiklos suintensyvėjimas gamtinėje aplinkoje;
- 13) gamtinio kraštovaizdžio nuskurdimas urbanizuotose vietovėse;
- 14) kelių tinklo plėtimasis, motorinių transporto priemonių daugėjimas;

³ BUKANTIS, A., et al. *Lietuvos gamtinė aplinka, būklė, procesai ir raida* [interaktyvus]. Aplinkos apsaugos agentūra, 2008, p. 128 [žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://files.gamta.lt/aaa/pranesimai/Lietuvos_gamtine_aplinka_bukle_procesai_ir_raida.pdf>.

15) medžiojamos gyvūnijos resursų naudojimas, natūralaus dauginimosi procesų ignoravimas;

16) suintensyvėjęs brakonieriavimas, kontrolės ir monitoringo stoka⁴.

Turime rasti pačius efektyviausius sprendimus, kad sustabdytume biologinės įvairovės nykimą, nuo kurios egzistavimo priklauso ir mūsų gyvenimo kokybė.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti, kaip Europos Sąjungos saugomų gamtinių buveinių tinklas „Natura 2000“ užtikrina biologinės įvairovės apsaugą.

Darbo uždaviniai:

1. Įvertinti biologinės įvairovės, kaip teisinės apsaugos objekto, specifiką;
2. Atskleisti biologinės įvairovės apsaugos teisinių priemonių sistemą; parodyti Europos Sąjungos saugomų gamtinių buveinių tinklo „Natura 2000“ vietą apsaugos priemonių sistemoje;
3. Įvertinti ekologinio tinklo „Natura 2000“ steigimo procesą ir esamą padėtį Europos Sąjungoje;
4. Ištirti ir įvertinti Europos Sąjungos ekologinio tinklo „Natura 2000“ steigimo procesą ir įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo objektas ir metodas. Šio darbo tyrimo objektas - Europos Sąjungos ekologinio tinklo „Natura 2000“ steigimo procesas, taip pat „Natura 2000“ tinklo, kaip biologinės įvairovės apsaugos priemonė. Tiriant magistro darbo objektą ir siekiant darbo tikslo bus naudojami įvairūs mokslinio pažinimo metodai, t. y. loginės analizės, sintezės, lyginamasis, sisteminės analizės, lingvistinis (gramatinis), teleologinis. Darbe didžiausias dėmesys skirtas loginės analizės metodui, kuriuo naudotasi tiriant norminę ir specialiąją literatūrą, darant apibendrinimus bei išvadas. Rengiant magistro darbą, taip pat bus naudojami sisteminis, gramatinis - siekiant atskleisti teisės normų turinį, teleologinis – aiškinantis teisėkūros subjekto tikslus. Visi metodai bus derinami tarpusavyje, kad būtų išgautas kuo geresnis tyrimo rezultatas.

Darbo originalumas. Šio darbo originalumas pasireiškia tuo, kad „Natura 2000“ tinklo steigimo proceso institutas Lietuvos Respublikoje mažai tyrinėtas. Prof. dr. Antanas Marcijonas, Doc. dr. Bronius Sudavičius, Doc. dr. Indrė Žvaigždienė yra vieni autorių, kurie analizavo „Natura 2000“ tinklo steigimo procesą. Mokslinė literatūra koncentruojasi apskritai į biologinės įvairovės apsaugos teises priemones, o apie „Natura 2000“ tinklo steigimo procesą pasisako tik epizodiškai.

⁴ Lietuvos Respublikos biologinės įvairovės išsaugojimo strategija ir veiksmų planas. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija. Vilnius, 1997, p. 61-62.

Tyrimo šaltiniai. Tiriant magistro darbo dalyką ir siekiant užsibrėžto tikslo, bus analizuojama:

1. Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencija, Buveinių direktyva, Paukščių direktyva;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas, Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai ir pan.;
3. Remtasi Prof. dr. Antano Marcijono, Prof. dr. Prano Mierausko, Prof. dr. Broniaus Sudavičiaus, Dr. Dariaus Stončiaus, Doc. dr. Indrės Žvaigždienės moksliniais darbais;
4. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos parengti dokumentai (Biologinės įvairovės išsaugojimo strategija ir veiksmų planas ir kt.);
5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Respublikos teismų sprendimai;
6. Išanalizuota daugybė interneto puslapių, turinčių sąsajų su saugomų teritorijų problemomis.

1. BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ – KAIP TEISINĖ APSAUGOS OBJEKTAS

1.1. Biologinės įvairovės samprata

Pirmiausia, kad būtų galima kuo tiksliau suprasti biologinės įvairovės apsaugos esmę, būtina aptarti „biologinės įvairovės“ sampratą.

Biologinė įvairovė, kaip tam tikras žodžių junginys, sąvoka ar šios sąvokos samprata yra apibrėžiama ne tik Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ir tarptautinėje teisėje, bet ir mokslinėje literatūroje.

Samprata „biologinė įvairovė“ gana nauja – ji įteisinta 1992 m. Rio de Žaneire pasirašius Biologinės įvairovės konvenciją (toliau – Biologinės įvairovės konvencija).

Biologinės įvairovės konvencija⁵ biologinę įvairovę apibrėžia 2 straipsnyje, kuriame nurodo, kad biologinė įvairovė reiškia visų gyvų organizmų, įskaitant, šalia kitų, antžemines, jūros ir kitų vandenų ekosistemas ir ekologinius kompleksus, kurių dalis jie yra; ši sąvoka jungia rūšių, tarprūšinę ir ekosistemų įvairovę. Visų pirma sąvokoje pabrėžiama, kad „biologinė įvairovė“ - visi gyvi organizmai ir reiškia, kad ji neapima negyvosios gamtos. Pati sąvoka yra gana plati apibrėžianti ne pavienias rūšis ar ekosistemas, o sujungia jas į vieną neskaidomą junginį.

Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.⁶ biologinę įvairovę įvardija, kaip ypatingą mus supančių ekosistemų, rūšių ir genų įvairovę, kuri yra svarbi ne tik pati savaime, bet ir tuo, kad ji atlieka visuomenei svarbias ekosistemos funkcijas: aprūpina, maistu ir gėlu vandeniu, apdulkina augalus, saugo nuo potvynių ir t.t. Šios sąvokos pirmoji dalis yra gana panaši į anksčiau aptartąją, nors kiek abstraktesnė, tačiau apibrėžianti kuo vis dėl to „biologinė įvairovė“ svarbi mums.

Europos Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui ir Tarybai Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. laikotarpio vidurio pradžia nurodoma, kad biologinė įvairovė – unikali mūsų planetos gyvybės formų įvairovė – labai svarbus mūsų ekonomikos ir gerovės veiksnys. Ji yra švaraus oro ir vandens, maisto, medžiagų ir vaistų, sveikatos ir poilsio šaltinis. Ji taip pat skatina augalų apdulkinimą ir dirvožemio derlingumą, padeda reguliuoti klimatą ir apsaugo mus nuo ekstremalių oro sąlygų⁷.

⁵ *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 69-1662.

⁶ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“ (KOM(2011) 244 galutinis, 2011 m. gegužės 3 d.) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_LT.pdf>.

⁷ 2015 m. spalio 2 d. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. laikotarpio vidurio pradžia. Briuselis, COM(2015) 478 final.

Biologinė įvairovė svarbi ne tik pati savaime, bet ir tuo, kad ji atlieka visuomenei svarbias ekosistemos funkcijas: aprūpina gėlu vandeniu, apdulkina augalus, saugo nuo potvynių – visa tai turi didelę ekonominę ir socialinę vertę⁸.

Biologinės įvairovės terminas itin plačiai pateikiamas 2014 m. spalio 22 d. Tarybos reglamente Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo⁹. Reglamente pateikiamas, toks biologinės įvairovės apibrėžimas - įvairios kilmės, įskaitant, sausumos, jūrų ir kitų vandens ekosistemų, gyvų organizmų įvairovė ir ekologiniai kompleksai, kurių dalimi jie yra; šis terminas apima tos pačios rūšies organizmų, skirtingų rūšių organizmų ir ekosistemų įvairovę.

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo¹⁰ 2 straipsnyje biologine įvairove vadinama gyvųjų organizmų rūšių, jų bendrijų, buveinių, ekosistemų ir genetinė įvairovė. Lyginant su Biologinės įvairovės konvencija, ši sąvoka Saugomų teritorijų įstatyme yra suprantama kiek siauriau. Minėtame įstatyme nėra įtraukti ekologiniai kompleksai bei tarprūšinė įvairovė.

Biologinės įvairovės reikšmė nagrinėjama ir užsienio mokslinėje literatūroje. Nacionalinė mokslų akademija savo forume dar 1988 metais „biologinę įvairovę“ įvardijo, kaip gyvybės formų įvairovę, kuri yra didžiausias pasaulio stebuklas¹¹. Pavyzdžiui, teisininkai J. Boenigk, S. Wodniok biologinę įvairovę įvardija, kaip esminį žmogaus gyvenimo ir išlikimo dalyką, taip pat, kad ir pats žmogus yra biologinės įvairovės dalis¹². Britų teisininkai P. Birnie ir A. Boyle nurodo, kad „biologinė įvairovė“ yra visaapimantis terminas, apimantis visą aplinkos įvairovę – visas augalų, gyvūnų bei mikroorganizmų rūšis, taip pat ir ekosistemas, kurių dalimi jos yra¹³. Visos šios sąvokos tarpusavyje yra ganėtinai panašios ir galima daryti išvadą, kad mokslininkai ją supranta ir aiškina panašiai, pabrėždami, kad vis gi tai yra „gyvybės formų įvairovė“, „tam tikrų rūšių įvairovė“, „įvairios ekosistemos“.

[interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: < <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0478&from=EN>>.

⁸ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“ (KOM(2011) 244 galutinis, 2011 m. gegužės 3 d.) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <[http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet LT.pdf](http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_LT.pdf)>.

⁹ 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32014R1143>.

¹⁰ *Valstybės žinios*, 2001-12-28, Nr. 108-3902.

¹¹ National Academy of Sciences. *Biodiversity*. Washington, DC: The National Academies Press, 1988.

¹² BOEGNIGK, J.; WODNIOK S. *Biodiversität und Erdgeschichte*. Universität Duisburg-Essen. Fakultät für Biologie, Essen, 2014, p. 4.

¹³ BIRNIE, P.; BOYLE, A. *International Law and the Environment*. – Oxford: 1992, p. 483.

Biologinė įvairovė Lietuvos mokslininkų, taip pat suprantama panašiai. Lietuvių kalboje biologinė įvairovė palyginti naujas terminas, plačiai pradėtas vartoti vos prieš keliolika metų. Gamtosaugos autoritetai sako, kad biologinė įvairovė yra Žemės gyvybės formų įvairovė, visuma. Ji apima genus, populiacijas, rūšis ir ekosistemas bei tarp jų vykstančius ekologinius procesus¹⁴.

Ypatingai svarbi ir su biologinės įvairovės samprata susijusi jos svarba žmonijai:

- ekosistemų lygmenyje ji apima žmonių gyvenimui svarbius ekologinius procesus, pvz.: turinčius įtakos klimatui, anglies pasauliniam ciklui, vandens švarumui, saugančius dirvožemius nuo degradavimo, virtimo dykumomis;

- rūšių lygyje – tai įvairių formų naminiai gyvuliai, laukiniai gyvuliai, kultūriniai ir laukiniai augalai bei mikroorganizmai, kurie teikia daugybę produktų, žaliavų, paslaugų. Tai labia svarbūs žmonijos dalykai, padedantys jai išgyventi ar duodantys didelę ekonominę naudą;

- dalis biologinės įvairovės vertybių vis dar nėra pakankamai iširtos, todėl kaip potencialios vertybės, jos turi būti išsaugotos ateities kartoms¹⁵.

Apibendrinant galima pabrėžti, kad biologinė įvairovė apima visas gyvybės formas (augalų, gyvūnų, grybų, esančias ne tik sausumoje, bet ir vandens ekosistemose), jų egzistavimo/gyvenimo terpę, ekosistemas, kompleksus, taip pat genetinę įvairovę, o visa tai yra visa mus supanti aplinka, todėl jos apsauga gali būti tapatinama su visos aplinkos apsauga. Vadinasi, pats terminas „biologinė įvairovė“ yra sudėtinis, į kurį įeina visos gyvybės formos, kurių saugojimui reikia skirti didelį dėmesį.

1.2. Biologinės įvairovės apsaugos principai

Biologinės įvairovės apsauga, lygiai taip pat, kaip ir visos aplinkos apsauga, reikalauja racionalaus išteklių naudojimo ir subalansuotos plėtros ideologijos įgyvendinimo gamtoje.

Biologinės įvairovės ideologija gali būti nusakoma per joje programuojamų principų sistemą, kurių laikymasis turėtų padėti išvengti metodologinių nukrypimų.

Išskiriami bendrieji ir specialieji biologinės įvairovės išsaugojimo principai.

Bendrieji biologinės įvairovės apsaugos principai:

- 1) kartų lygybės - dabartinė gyventojų karta neturi teisės palikti kitoms kartoms nuniokotos gamtinės aplinkos bei nuskurdinto gyvojo pasaulio;

¹⁴ KURLAVIČIUS, P. *Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose miškuose*. Lietuvos ornitologų draugija, Vilnius, 2006, p. 11.

¹⁵ *Ibid.*

2) ekologinės lygybės - visi dabar gyvenantys žmonės turi vienodą teisę į visavertę gamtinę aplinką ir biologinius jos išteklius;

3) valstybės pareigos - šalies ekologinė gerovė ir biologinės įvairovės išsaugojimas yra prigimtinė valstybės pareiga ir rūpestis;

4) prevencijos - siekiama išvengti neigiamų pasekmių gamtinei aplinkai ir biologinei įvairovei, iš anksto užkertant kelią galimiems drastiškiems gamtonaudos veiksniams;

5) teršėjas moka - žalą, padarytą gamtinei aplinkai ir biologinei įvairovei, atlygina ją padarę fiziniai bei juridiniai subjektai¹⁶.

Bendrieji biologinės įvairovės apsaugos principai yra formuluojami ir suprantami, kaip valstybės veiklos tikslai – užtikrinti žmonių teises į visavertę aplinką ne tik dabar, bet ir ateityje, be kita ko tai turi būti ir kiekvieno žmogaus rūpestis ir pareiga. Biologinė įvairovė, kaip aplinkos sudedamajai daliai, yra taikomi bendrieji aplinkos apsaugos principai.

Specialieji biologinės įvairovės apsaugos principai:

1) atsargumo - kiekvienas sprendimas, galintis turėti įtakos biologinei įvairovei turi būti priimamas kiek įmanoma atsargiau, numatant visas galimas pasekmes;

2) pagrįstumo - visi sprendimai, turintys įtakos biologinei įvairovei, privalo būti pagrįsti, priimti įvertinus galimą poveikį aplinkai;

3) pakeitimo - bet kokia galinti pakenkti biologiniai įvairovei veikla, metodai ar medžiagos turi būti keičiami į mažiau kenksmingas;

4) perkėlimo - biologinei įvairovei pavojų keliančios veiklos rūšys, nesant galimybių jas pakeisti arba neutralizuoti, privalo būti perkeltos į kitas mažiau vertingas biologiniu požiūriu teritorijas;

5) sistemiškumo - biologinės įvairovės išsaugojimas turi remtis ekosisteminė samprata, buveinių ir santykių tarp rūšių analize;

6) *in-situ* prioriteto - visų rūšių apsaugoje turi absoliučiai dominuoti *in situ* priemonės, *ex-situ* apsaugą laikant tik pastarųjų priedu.

7) regionalumo - Lietuva turi prisiimti atsakomybę už biologinės įvairovės apsaugą šalyje, net jei tie patys biologiniai objektai egzistuoja ir kitose šalyse. Šis principas taikomas ir šalies regionams¹⁷.

Šie specialieji biologinės įvairovės apsaugos principai yra biologinės įvairovės apsaugos esmė. Specialieji biologinės įvairovės principai nurodo kokio pobūdžio teisės

¹⁶ MAROZAS, V. *Sausumos ekosistemų įvairovė ir apsauga: vadovėlis*. Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008, p. 8.

¹⁷ *Ibid.* p. 8-9.

normos turi būti kuriamos ir kaip jos turėtų būti realizuojamos. Taigi valstybė vykdydama biologinės apsaugos politiką, nustato šių principų dominavimą priimant teisės aktus.

1.3. Biologinės įvairovės apsaugos teisinis reglamentavimas

Per gyvybės Žemėje istoriją atsirado milijonai rūšių ir milijonai išnyko. Paprastai – išnykimas – lėtas procesas, kad užtektų laiko išsirutulioti naujai rūšiai. Šiais laikais apie nykstančias rūšis kalbama daug ir labai dažnai, nes dėl žmogaus veiklos gyvieji organizmai nuo žemės paviršiaus dingsta vis greičiau¹⁸.

Pagrindinė rūšių bei populiacijų nykimo priežastis yra intensyvus aplinkos (ypač biologinių) išteklių naudojimas, susijęs su tiesioginiu rūšių ar jų buveinių sunaikinimu. Biologinės įvairovės nykimą skatina vietinio ir regioninio masto oro, vandens, telkinių ir dirvožemio tarša. Buveinės nukenčia nuo trąšų ir pesticidų naudojimo žemės ūkyje, pelkių ir šlapių vietų sausavimo, nekontroliuojamos rekreacijos¹⁹.

Retosios augalų rūšys ir populiacijos nyksta dėl cheminio ir terminio vandens telkinių režimo pakeitimo (vandens augalai), melioracijos (pelkių augalai), plyno miško kirtimo (miško augalai), šienavimo, gyvulių ganyto (pievų augalai), rekreacijos (pajūrio smėlynų augalai) ir kitų priežasčių²⁰.

Žmogus gyvūniją naikina keisdamas gamtinę aplinką, intensyviai naudodamas biologinius išteklius, neapgalvota naujų gyvūnų rūšių introdukcija ir aklimatizavimu²¹.

Galima teigti, jog pagrindinė biologinės įvairovės nykimo priežastis – natūralių arealų pokyčiai, kuriuos sąlygoja intensyvios žemės ūkio gamybos sistemos, statyba, kasyba, miškų, vandenynų, upių, ežerų ir dirvožemio išteklių eikvojimas, svetimų rūšių įsiskverbimas, tarša ir – vis labiau – klimato kaita. Atsižvelgiant į tai Lietuvoje kaip ir kitose Europos Sąjungos šalyse aplinkos apsauga ir biologinės įvairovės išsaugojimas lieka viena iš prioritetinių šalių vykdančios bendrą, tiek šalies politiką.

Biologinę įvairovę galima reguliuoti reglamentuojant gamtos išteklių naudojimą, prekybą tam tikromis augalų bei gyvūnų rūšimis ir steigiant specialias saugomas teritorijas bei genų bankus. Šiam tikslui tarnauja įvairūs tarptautiniai bei nacionaliniai teisės aktai²².

¹⁸ BALTRĖNAS, P., *et al. Aplinkos apsauga: vadovėlis*. Vilnius: Technika, 2008, p. 268.

¹⁹ *Ibid.*, p. 269.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*, p. 270.

²² Sudar. LIZDINIS, I. *Aplinkos politika ir valdymas: vadovėlis*. Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 97.

Europos Sąjungos gamtos apsaugos biologinės įvairovės srities politikos tikslas – saugoti laukinę gyvūniją ir augaliją bei jų gamtines buveines²³.

Ieškodama biologinės įvairovės nykimo, klimato kaitos ir drėgnųjų atogrąžų miškų naikinimo problemų sprendimo būdų, Europos Sąjunga atliko svarbų tarptautinį vaidmenį. 1992 m. Rio de Žaneire vykusioje Jungtinių Tautų aplinkos ir plėtros konferencijoje (JTAPK) priimta Biologinės įvairovės konvencija²⁴. Svarbiausios šios konvencijos reguliuojamos sritys: biologinės apsaugos užtikrinimas; darnus biologinės įvairovės komponentų naudojimas; tinkamas genetinių išteklių naudojimas ir prieinamumo užtikrinimas; genetiškai modifikuotų organizmų kontrolė; biotechnologijų valdymas ir pasiekiamumo užtikrinimas²⁵.

2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos direktyva (kodifikuota redakcija) dėl laukinių paukščių apsaugos (2009/147/EB) (toliau – Paukščių direktyva) numato visų Bendrijos teritorijoje gyvenančių laukinių paukščių rūšių bei jų buveinių apsaugą. Pažymėtina, tai jog Direktyvos nuostatos taikytinos tiek patiems paukščiams, tiek jų kiaušiniams, lizdams, buveinėms. Ši direktyva taip pat riboja žmogaus kai kurių rūšių veiklą, galinčią pakenkti paukščių populiacijoms. Pavyzdžiui, Direktyva reguliuoja retųjų arba nykstančių paukščių rūšių medžioklę bei prekybą, draudžia naudoti kai kurias paukščių medžioklės bei gaudymo priemones (automatinius ginklus, tinklus, kilpas ir kt.). Direktyvoje numatytos išimties, kuriomis valstybės narės gali pasinaudoti tuomet, kai dėl paukščių daromos žalos reikia mažinti jų populiacijos gausumą²⁶. Valstybės narės yra įpareigojamos skirti ypatingą dėmesį priemonėms, kad būtų išvengta natūralių buveinių taršos ar pažeidimo, laukinių paukščių trikdymo.

1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (toliau – Buveinių direktyva) yra pagrindinė Europos gyvūnijos ir augalijos bei jų buveinių apsaugos priemonė. Jos tikslas – sustiprinti Europos Sąjungos biologinės įvairovės apsaugą. Direktyva pirmiausiai skirta reglamentuoti prioritetines biologinės įvairovės išsaugojimo teritorines priemones, kurių įgyvendinimas turėtų palaikyti ir atkurti Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros rūšių apsaugos būklę²⁷.

²³ *Ibid.*

²⁴ 1992 m. Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 69-1662.

²⁵ Sudar. LIZDINIS, I. *Aplinkos politika ir valdymas*: vadovėlis. Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 99.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Sudar. LIZDINIS, I. *Aplinkos politika ir valdymas*: vadovėlis. Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 99.

Taigi, šios dvi direktyvos yra pagrindinės ir neatsiejamai susiję su biologinės įvairovės apsauga. Jas vienija bendras tikslas sutelkti valstybių narių bendras jėgas biologinės įvairovės apsaugai.

Igyvendinant Paukščių ir Buveinių direktyvas 1992 metais buvo įkurtas „Natura 2000“ Europoje esantis saugomų teritorijų tinklas. Šis tinklas apima buveinių ir paukščių apsaugai svarbias teritorijas ir skirtas išsaugoti, palaikyti ir prireikus atkurti natūralius buveinių tipus ir laukinių gyvūnų bei augalų rūšis ES teritorijoje. „Natura 2000“ tinklas yra viena svarbiausių biologinės įvairovės apsaugos priemonių. Be kita ko pripažįstama, kad „Natura 2000“ tinklas yra viena iš veiksmingiausių Europoje taikomų priemonių, skirtų kovai su biologinės įvairovės nykimu, ir mūsų gamtos paveldo apsaugos strategijoje jai skirtas pagrindinis vaidmuo²⁸. „Natura 2000“ tinklas yra pavyzdys, kuris atspindi unikalų 28 valstybių narių bendradarbiavimą²⁹. Didžiuliu pasiekimu galima laikyti, tai, kad „tinklą „Natura 2000“ sudaro daugiau nei 18 procentų Europos Sąjungos sausumos ir apie 6 procentus Europos Sąjungos jūrų ploto ir jis apima daugiau kaip 27 000 teritorijų visoje Europoje, kuriose saugomos įvairios buveinės ir rūšys³⁰. „Natura 2000“ tinklas nuo pat dešimtojo dešimtmečio pradžios sparčiai augo, pradėdamas nuo 50 000 km² 1993 m., iki 950 000 km² 2010 m., o 2012 m. viršijo 1 mln. km²³¹. „Natura 2000“ tinklo saugomos teritorijos prisideda ne tik prie biologinės įvairovės, bet ir Europos Sąjungos BVP. Tokios ekosistemų paslaugos, kaip anglies saugojimas, vandens valymas, augalų apdulkinimas ir turizmas – prie BVP prisideda nuo 1,7 ir 2,5 procento³².

Siekiant saugoti gamtą ir tausoti jos turtus, kaip pagrindą aplinkos apsaugai ir jos teisinei bazei kurti, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos normos, t.y. 53 ir 54 straipsniai³³. Be kita ko laikytina, jog šie Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsniai yra neatsiejamai susiję ir su biologinės įvairovės apsaugos teisinės bazės kūrimo pagrindu.

²⁸ Europos Komisijos pranešimas spaudai. *Aplinka. Gerokai išplėstas Europos saugomų gamtinių teritorijų sąrašas* [interaktyvus; žiūrėta 2018 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1376_lt.doc>.

²⁹ Sudaryta remiantis: Europos Komisijos internetiniu puslapiu. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/EUnatura2000day/index_en.htm>.

³⁰ Specialioji ataskaita Nr. 1/2017. Būtina daugiau pastangų įgyvendinant tinklą „Natura 2000“, kad būtų išnaudotos visos jo galimybės. Europos Audito Rūmai [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_1/SR_NATURA_2000_LT.pdf>.

³¹ 2015 m. gegužės 20 d. COM(2015) 219 *final*, „Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui, Gamtos padėtis Europos Sąjungoje“. Šioje ataskaitoje apibendrinama išsami Europos aplinkos agentūros ataskaita: EAA techninė ataskaita Nr. 2/2015 – ES gamtos būklė: 2007–2012 m. ataskaitų pagal gamtos direktyvas rezultatai [interaktyvus; žiūrėta 2018 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu>>.

³² Sudaryta remiantis: Europos Komisijos internetiniu puslapiu. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lithuania/Natura%202000%20day_en>.

³³ Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 straipsnio 3 dalyje, nustatyta, kad valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 54 straipsnis, sukonkretindamas 53 straipsnio 3 dalį, įtvirtina pagrindines aplinkos apsaugos, kaip vienos iš valstybės politikos sričių, nuostatas: 1 dalyje nustatyta, kad valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai; 2 dalyje nustatyta, kad įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją. Taigi iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 54 straipsnio valstybei kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą ir veikti taip, kad būtų apsaugota natūrali gamtinė aplinka, atskiri jos objektai, kad būtų užtikrintas racionalus gamtos išteklių naudojimas ir jų atkūrimas bei gausinimas³⁴.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 straipsnio 3 dalies ir 54 straipsnio 2 dalies nuostatų visiems asmenims kyla pareiga tausoti gamtą, o padarius gamtinei aplinkai žalą (nuostolius) – ją atlyginti.

Taigi šiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis aplinkos apsauga buvo pripažinta savarankiška nacionalinės politikos dalimi, kartu ir savarankiška teisinio reguliavimo sritimi³⁵.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymų sistema grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, pripažįstančiomis aplinkos apsaugą savarankiška nacionalinės politikos dalimi, kartu ir savarankiška teisinio reguliavimo sritimi, taip pat ir konstituciniu aplinkos apsaugos principu³⁶.

1992 metais priimtas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas³⁷, kurio pagrindinis tiklas yra siekti ekologiškai saugios ir sveikos aplinkos, išlaikyti Lietuvai būdingą kraštovaizdį, taip pat biologinę įvairovę.

Lietuvos Respublika 1992 m. birželio 5 d. Rio de Žaneire pasirašė Biologinės įvairovės konvenciją, kurią 1995 m. ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas. Taip Lietuva įsipareigojo saugoti biologinę įvairovę, racionaliai naudoti jos komponentus, išsaugodama ją dabarties ir ateities kartoms. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija parengė ir 1998 m. patvirtino Biologinės įvairovės išsaugojimo strategiją ir veiksmų

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Dėl medžioklės įstatymo. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 63-2235.

³⁵ MARCIJONAS, A.; SUDAVIČIUS, B. *Aplinkos apsauga teisės reformos kontekste*. Teisė, 1996, Nr. 30, p. 110-111.

³⁶ RAGULSKYTĖ – MARKOVIENĖ, R. *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 110.

³⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75.

planą, kuris buvo sėkmingai įgyvendintas. Šis dokumentas tapo pirmuoju skirtu, kompleksiskai įvertinti visai biologinei įvairovei ir jos būklei įtaką darančią veiklą ir aplinkos sąlygas. Nors nepaisant to, kad kai kurie numatytų veiksmų veikimo terminai yra pasibaigę šis veiksmų planas vis dar nėra atnaujintas.

Įgyvendinant Biologinės įvairovės konvenciją, Lietuva jos nuostatas integravo į nacionalinius teisės aktus: Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymą³⁸, Lietuvos Respublikos augalų nacionalinių genetinių išteklių įstatymą³⁹, Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymą⁴⁰, Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymą⁴¹, Lietuvos Respublikos poveikio aplinkai vertinimo įstatymą⁴² ir juos lydinčius teisės aktus ir kitus teisės aktus.

Be jau paminėtos Biologinės įvairovės konvencijos Lietuva taip pat yra ratifikavusi 1979 m. birželio 23 d. Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvenciją (Bonos konvencija), kuri yra atnaujinta (kodifikuota redakcija) priimta 2009 m. lapkričio 30 d. – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos ir 1973 m. kovo 3 d. Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvenciją (CITES), 1992 m. gegužės 21 d. Europos Bendrijų Tarybo priimtą Natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos direktyvą 92/43/EEB, 1971 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl pelkių, turinčių tarptautinę reikšmę, ypač vandens ir pelkių paukščių apsaugai (Ramsaro konvencija). Taip pat ratifikavusi susitarimą dėl mažųjų banginių apsaugos Baltijos ir Šiaurės jūrose, Šiaurės Rytų Atlante bei Airijos jūroje (ASCOBANS), susitarimą dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo (AEWA) ir susitarimą dėl šikšnosparnių apsaugos Europoje (EUROBATS).

³⁸ Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1944.

³⁹ Lietuvos Respublikos augalų genetinių išteklių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 90-3144.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 108-2726.

⁴¹ Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 110-3987.

⁴² Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 82-1965.

2. EUROPOS SĄJUNGOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLAS „NATURA 2000“ – KAIP VIENA SVARBIAUSIŲ BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS APSAUGOS PRIEMONIŲ

Europos ekologinis tinklas „Natura 2000“ (toliau – „Natura 2000“ tinklas) – Europos Bendrijos svarbos saugomų teritorijų bendras tinklas, susidedantis iš buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų, kuriame suteikiama gyvybiškai svarbi apsauga labiausiai nykstančioms Europos rūšims ir buveinėms.

„Natura 2000“ tinklas įsteigtas Europos Sąjungos šalims priėmus Buveinių direktyvą, kuria nuspręsta sukurti ekologinį tinklą, kuris apjungtų natūralias ir pusiau natūralias buveines ir nykstančių gyvūnų ir augalų paplitimo vietas į bendrą saugomų teritorijų tinklą ir taip išsaugotų Europos gamtą ateities kartoms. Į šį tinklą taip pat įtraukti plotai, nustatyti pagal Paukščių direktyvą.

„Natura 2000“ tinklo teisinis pagrindas yra šios dvi paminėtos Europos Sąjungos gamtos apsaugos direktyvos – Buveinių direktyva ir Paukščių direktyva. Šie Europos Sąjungos teisės dokumentai yra susiję su natūralių buveinių, floros ir faunos apsauga, taip pat su jau minėtu Europos saugomų teritorijų tinklo sukūrimu. Remiantis Paukščių ir Buveinių direktyvomis, Europos Sąjungos gamtos apsaugos politika užtikrina efektyvią unikalios biologinės įvairovės apsaugą visoje Europoje. Taip pat užtikrina, kad visos Europos Sąjungos šalys turi tuos pačius teisinius įsipareigojimus saugant teritorijas, įtrauktas į „Natura 2000“ tinklą.

„Natura 2000“ tinklo tikslas apibrėžtas Buveinių direktyvos 3 straipsnyje „palaikyti natūralių buveinių tipus ir rūšis susijusiose buveinėse arba atitinkamai atkurti jų gerą išsaugojimo būklę jų natūralaus paplitimo arealo ribose“.

Nors nepaisant to, kad „2010 m. kovo mėn. Europos Sąjungos vadovai pripažino, kad 2010 metų biologinės įvairovės srities tikslas nebus įvykdytas, „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklas pripažintas, kaip didelis laimėjimas“⁴³.

Šiandien „Natura 2000“ tinklas yra didžiausias pasaulyje vientisas ekologinis saugomų teritorijų tinklas, „kuris užima maždaug 18 procentų Europos Sąjungos sausumos ploto ir maždaug apie 6 procentus jūros teritorijos ir jis apima daugiau kaip 27000 teritorijų visoje

⁴³ Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 metų, 2011 m. gegužės 3 d. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com\(2011\)0244_/com\(2011\)0244_it.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com(2011)0244_/com(2011)0244_it.pdf)>.

Europoje⁴⁴. „Tai prieglobstis pačioms vertingiausioms ir labiausiai nykstančioms rūšims ir buveinėms Europoje“⁴⁵. „„Natura 2000“ teritorijose nėra uždrausta socialinė ar ekonominė veikla, tačiau valstybės narės privalo užkirsti kelią teritorijų niokojimui ir imtis reikiamų išsaugojimo priemonių, leidžiančių išlaikyti saugomas rūšis ir buveines tinkamos išsaugojimo būklės ar jas atstatyti iki tokios būklės“⁴⁶.

2.1. Paukščių direktyva

Paukščių apsaugai saugomų teritorijų steigimą, jų apsaugą reglamentuoja 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos direktyvą (kodifikuota redakcija) dėl laukinių paukščių apsaugos (2009/147/EB). Tai viena seniausių gamtos apsaugą reglamentuojančių direktyvų.

Pirmiausia būtina paminėti, kad Paukščių direktyvos preambulės 3 punkte pripažįstama, kad daugelio laukinių paukščių rūšių, natūraliai paplitusių valstybių narių Europinėje teritorijoje, skaičius mažėja, kai kuriais atvejais net labai greitai, ir dėl tokio jų skaičiaus mažėjimo kyla didelė grėsmė natūralios aplinkos, ypač biologinės pusiausvyros, apsaugai. Taigi iš šios formuluotės matyti, kad yra deklaruojamas daugelio laukinių paukščių skaičiaus mažėjimas, kai kuriais atvejais net labai greitas ir taip pat pripažįstama, kad kyla didelė grėsmė natūralios aplinkos apsaugai.

Paukščių direktyvos 1 straipsnyje nustatyta, kad Direktyva siekiama apsaugoti visų rūšių laukinius paukščius, natūraliai paplitusius valstybių narių Europinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis. Ji apima šių rūšių apsaugą, tvarkymą ir kontrolę ir nustato jų naudojimo taisykles. Pažymėtina, kad Direktyvos nuostatos taikytinos tiek patiems paukščiams, tiek jų kiaušiniams, lizdams, buveinėms. Direktyvos 1 straipsnio pirmajame sakinyje yra apibrėžtas Direktyvos tikslas – apsaugoti visų rūšių laukinius paukščius natūraliai paplitusius valstybių narių Europinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis. Priešingai nei Buveinių direktyvos tikslas, šis gana abstraktus ir konkretus.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika patvirtina, kad įgyvendindamos Direktyvą valstybės narės privalo saugoti ne tik tų valstybių teritorijoje, bet ir visos Bendrijos teritorijoje paplitusių laukinių paukščių rūšis⁴⁷. Apsauga netaikoma nelaisvėje

⁴⁴ Specialioji ataskaita Nr. 1/2017. Būtina daugiau pastangų įgyvendinant tinklą „Natura 2000“, kad būtų išnaudotos visos jo galimybės. Europos Audito Rūmai [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_1/SR_NATURA_2000_LT.pdf>.

⁴⁵ European Commission. Environment. Natura 2000 [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm>.

⁴⁶ Specialioji ataskaita Nr. 1/2017. Būtina daugiau pastangų įgyvendinant tinklą „Natura 2000“, kad būtų išnaudotos visos jo galimybės. Europos Audito Rūmai [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_1/SR_NATURA_2000_LT.pdf>.

⁴⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1987 m. liepos 8 d. sprendimas *Komisija/Belgija C-247/85*.

užaugintiems paukščiams⁴⁸. Taigi Paukščių direktyva skirta išsaugoti visų rūšių paukščius, natūraliai paplitusius valstybių narių, kurioms taikoma Europos Sąjungos steigimo sutartis, teritorijose. Direktyva apima ne tik šių rūšių apsaugą, bet ir jų gausumo reguliavimą, nustato jų naudojimo taisykles, reglamentuoja paukščių apsaugai būtinų teritorijų steigimą, sunaikintų biotopų atkūrimą bei naujų biotopų, būtinų paukščių apsaugai, kūrimą. Bendra apsaugos sistema, kurią Direktyvoje siekiama nustatyti, yra susijusi su visomis paukščių rūšimis, įskaitant ir tas, kurios turi ypatingas spalvas, net jei tokios rūšys yra itin retos⁴⁹.

Ši direktyva taip pat riboja žmogaus kai kurių rūšių veiklą, galinčią pakenkti paukščių populiacijoms. Pavyzdžiui, Direktyva reguliuoja retųjų arba nykstančių paukščių rūšių medžioklę bei prekybą, draudžia naudoti kai kurias paukščių medžioklės bei gaudymo priemones (automatinius ginklus, tinkles, kilpas ir kt.). „Direktyvoje numatytos išimtys, kuriomis valstybės narės gali pasinaudoti tuomet, kai dėl paukščių daromos žalos reikia mažinti jų populiacijos gausumą”⁵⁰. Tačiau valstybės narės yra įpareigojamos skirti ypatingą dėmesį priemonėms, kad būtų išvengta natūralių buveinių taršos ar pažeidimo, laukinių paukščių trikdymo.

Paukščių direktyvos 2 straipsnyje nurodoma bendra valstybių narių pareiga: Valstybės narės imasi reikiamų priemonių 1 straipsnyje nurodytų paukščių rūšių populiacijoms palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba šių rūšių populiacijoms priartinti prie tokio lygio. Pirmiausia pabrėžtina, kad šis straipsnis yra neatsiejamas nuo Direktyvos 1 straipsnio. „Kadangi šiame straipsnyje reikalaujama, kad paukščių apsauga būtų suderinta su kitais interesais, kilo klausimas, ar šis straipsnis yra savarankiška nuo kitų direktyvos bendrųjų reikalavimų leidžianti nukrypti nuostata. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nusprendė, kad nėra ir kad tai taikytina ir medžioklei“⁵¹.

Paukščių direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad atsižvelgdamos į 2 straipsnyje minėtus reikalavimus, valstybės narės imasi reikiamų priemonių išsaugoti, palaikyti ar atkurti pakankamą buveinių įvairovę ir plotą visoms 1 straipsnyje nurodytoms paukščių

⁴⁸ 1996 m. vasario 8 d. sprendimas, *Baudžiamoji byla prieš Didier Vergy*, byla C-149/94, ETTA 1996, p. 299.

⁴⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1987 m. liepos 8 d. sprendimas *Komisija/Belgija C-247/85*.

⁵⁰ Sudar. LIZDINIS, I. Aplinkos politika ir valdymas: vadovėlis. Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 99.

⁵¹ Europos Komisija 2008 m. vasario mėn. Medžioklės gairės pagal Tarybos direktyvą 79/49/EEB dėl laikinių paukščių apsaugos. Paukščių direktyva [interaktyvus; žiūrėta 2017 spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_lt.pdf>.

rūšims. To paties straipsnio 2 dalyje numatytos biotopams ir buveinėms išsaugoti, palaikyti ir atkurti taikomos šios pagrindinės priemonės: a) saugomų teritorijų steigimas; b) buveinių saugomose teritorijose ir už jų ribų priežiūra ir tvarkymas pagal ekologinius reikalavimus; c) sunaikintų biotopų atkūrimas; d) biotopų kūrimas. Taigi šis straipsnis įpareigoja valstybes narės imtis priemonių, kad išsaugotų, palaikytų ar atkurtų pakankamą buveinių įvairovę ir plotą visoms 1 straipsnyje nurodytoms paukščių rūšims. Priemonių turi būti imamasi dar prieš pasireiškiant paukščių skaičiaus mažėjimui ar esant bet kokiai rizikai, kad prasidės paukščių nykimas⁵². Tai pat būtina atkreipti dėmesį, kad šioje normoje valstybės narės įpareigojamos steigti saugomas teritorijas Direktyvos 1 straipsnyje nurodytoms paukščių rūšims, t.y. visoms laukinių paukščių rūšims, natūraliai paplitusioms valstybių narių Europinėje teritorijoje.

Paukščių direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad siekiant užtikrinti, kad I priede minimos rūšys savo paplitimo areale išliktų ir veistųsi, jų buveinėms taikomas specialios apsaugos priemonės. Todėl būtina atsižvelgti į: a) rūšis, kurioms gresia pavojus išnykti; b) rūšis, kurioms gali pakenkti tam tikri jų buveinių pokyčiai; c) rūšis, kurios laikomos retomis dėl jų mažų populiacijų ar riboto paplitimo arealo; d) kitas rūšis, kurioms dėl specifinio jų buveinių pobūdžio reikia išskirtinio dėmesio. Vertinant visada remiamasi populiacijų gausumo tendencijomis ir pokyčiais. Atsižvelgdamos į šių rūšių apsaugos reikalavimus geografiniame jūros ir sausumos plote, kuriame taikoma ši Direktyva, šių rūšių apsaugai valstybės narės įsteigia kiekvienu ir dydžiu tinkamiausias specialias apsaugos teritorijas. „Atrenkant tinkamiausias teritorijas specialioms apsaugos teritorijoms pagal Paukščių direktyvos 4 straipsnio 1 ir 2 dalis steigti, diskrecija, kurią turi valstybės narės, susijusi ne su galimybe įsteigti specialią apsaugos teritoriją teritorijose, kurios atrodo esančios tinkamiausias pagal ornitologinius kriterijus, bet vien su šių kriterijų įgyvendinimu tam, kad būtų nustatytos I priede nurodytų rūšių išsaugojimui tinkamiausias teritorijos“⁵³. Priešingai nei Direktyvos 3 straipsnyje minimas saugomų teritorijų steigimas, šioje normoje minima specialios apsaugos teritorijos formuluotė, t.y. šios teritorijos steigiamos, kai paukščių rūšis išvardinta I Direktyvos priede.

Paukščių direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad valstybės narės panašias priemones taiko nuolatos aptinkamoms I priede nenurodytoms migruojančioms rūšims, atsižvelgiant į jų apsaugos poreikį geografiniame jūros ir sausumos plote, kuriame taikoma ši Direktyva, jų veisimosi, šėrimosi ir žiemojimo bei poilsio teritorijų, esančių jų

⁵² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1993 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas *Komisija/Ispanija* C-355/90, ECLI:EU:C:1993:331.

⁵³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. kovo 23 d. sprendimas *Komisija/Austrija* C-209/04, ECLI:EU:C:2006:195.

migracijos kelyje, atžvilgiu. Dėl šios priežasties valstybės narės kreipia išskirtinį dėmesį šlapžemių, ypač tarptautinės svarbos šlapžemių, apsaugai. Šios normos laikymosi svarbą ne kartą akcentavo Europos Sąjungos Teisingumo Teismas savo bylose⁵⁴ dar prieš kodifikuojant Direktyvą.

Paukščių direktyvoje išvardytos 194 pažeidžiamų paukščių rūšys, kurių natūralias buveines reikia saugoti steigiant specialias saugomas teritorijas. Joje taip pat pripažįstama, kad būtina saugoti migruojančių paukščių rūšims svarbias teritorijas, ypač jų paplitimo vietas pelkėse.

Darytina išvada, kad Paukščių direktyva įpareigoja valstybes nars laukiniams paukščiams ir jų buveinėms išsaugoti, palaikyti ir atkurti įgyvendinti pagrindines ir specialiąsias apsaugos priemones. Prie pagrindinių apsaugos priemonių pagal Direktyvą yra priskiriamas saugomų teritorijų steigimas, buveinių priežiūra ir tvarkymas pagal ekologinius reikalavimus, sunaikintų biotopų atkūrimas, biotopų kūrimas. Specialios apsaugos teritorijos yra specialių saugomų teritorijų (paukščių apsaugai svarbių teritorijų) išskyrimas (įsteigimas). Iš Direktyvos normų analizės galima daryti prielaidą, kad valstybės narės įpareigojamos skirti išskirtinį dėmesį priemonėms, kad būtų įgyvendinti Direktyvos tikslai. Pabrėžtina, kad vis gi daugiausia dėmesio Direktyvoje skiriama 2 pagrindinėms temoms - buveinių apsaugai (Direktyvos 3 ir 4 straipsniai), ir medžioklei, gaudymui, žudymui ir pardavimui, (Direktyvos 5 ir 9 straipsniai).

2.2. Buveinių direktyva

1992 m. gegužės 21 d. priimta Europos Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (92/43/EEB) numato retų ir sparčiai nykstančių Europos buveinių (I priedas) ir rūšių (II priedas) apsaugą bei jų įtraukimą į Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklą „Natura 2000“.

Buveinių direktyvos preambulėje, taip pat kaip ir Paukščių direktyvos preambulėje yra deklaruojama, kad valstybių narių europinėje teritorijoje natūralių buveinių būklė nuolat blogėja, ir vis didėja rūšių skaičius, kurioms gresia didelis išnykimo pavojus; kadangi buveinės ir rūšys, kurioms gresia išnykimas, sudaro Bendrijos gamtos paveldo dalį, o jų išlikimui kylantys pavojai dažnai nepaiso valstybinių sienų, todėl joms išsaugoti

⁵⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1999 m. kovo 18 d. sprendimas *Komisija/Prancūzija C-166/97*, ECLI:EU:C:1999:149 ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2003 m. vasario 27 d. sprendimas *Komisija/Belgija C-415/01*, ECLI:EU:C:2003:118.

reikalinga imtis priemonių Bendrijos mastu. Taigi iš esmės yra pripažįstamas buveinių ir rūšių būklės tiek blogėjimas, tiek grėsmė jų išlikimui.

Pirmiausia būtina pabrėžti, kad Buveinių direktyvos priėmimo tikslas buvo – skatinti biologinės įvairovės palaikymą, atsižvelgiant į ekonominius, socialinius, kultūrinius ir regioninius reikalavimus.

Buveinių direktyva priešingai nei Paukščių direktyva, pirmiausia skirta reglamentuoti prioritetines biologinės įvairovės išsaugojimo teritorines priemones. Tokių priemonių įgyvendinimas turėtų palaikyti ir atkurti „gerą Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros rūšių apsaugos būklę“. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Buveinių direktyvos 1 straipsnyje yra pateikiamos direktyvoje vartojamų sąvokų apibrėžimai, priešingai nei Paukščių direktyvoje. Galima teigti, kad pateikiami vartojamų sąvokų apibrėžimai suteikiama daugiau aiškumo.

Taigi Buveinių direktyva yra pagrindinė Europos gyvūnijos ir augalijos bei jų buveinių apsaugos priemonė. Buveinių direktyvos tikslas yra nustatytas 2 straipsnio 1 dalyje, kurioje numatyta, kad direktyvos tikslas - padėti užtikrinti biologinę įvairovę, apsaugant natūralias buveines ir laukinę fauną bei florą europinėje valstybių narių, kurioms taikoma Sutartis, teritorijoje. Buveinių direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje nurodomos priemonės, kurių imamasi pagal šią Direktyvą, taigi tokios priemonės turi palaikyti ir atstatyti gerą Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros rūšių apsaugos būklę.

Būtent Buveinių direktyvos 3 straipsnyje reglamentuojamas „Natura 2000“ tinklo įsteigimas. Straipsnyje apibrėžiama, kad „Natura 2000“ pavadinimu kuriamas vieningas specialių saugomų teritorijų Europos ekologinis tinklas. Šis tinklas, sudarytas iš teritorijų, kuriose yra į I priedą įrašyti natūralių buveinių tipai ir į II priedą įrašytų rūšių buveinės, sudaro galimybę palaikyti, o kur reikia ir atstatyti iki geros apsaugos būklės natūralių buveinių tipus ir rūšių buveines jų natūraliame paplitimo areale. Į „Natura 2000“ tinklą įeina specialios apsaugos teritorijos, kurias valstybės narės klasifikuoja pagal Direktyvą 79/409/EEB. Taigi „Natura 2000“ tinklas susideda iš specialių saugomų teritorijų ir specialių apsaugos teritorijų.

Buveinių direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad remdamasi III priede (1 etapas) išdėstytais kriterijais ir atitinkama moksline informacija, kiekviena valstybė narė siūlo teritorijų sąrašą, nurodydama, kurie jos teritorijoje vietiniai I priedo natūralių buveinių tipai ir kurios II priedo rūšys aptinkamos tose teritorijose. Dideliuose arealuose paplitusių gyvūnų rūšių atveju tokios teritorijos atitinka šių rūšių natūralaus paplitimo areale esančias vietas, kuriose egzistuoja jų gyvenimui ir veisimuisi svarbūs fiziniai ar biologiniai veiksniai. Dideliuose arealuose paplitusių vandens gyvūnų rūšių atveju tokios

teritorijos siūlomos tik ten, kur yra aiškiai identifikuojamas plotas, kuriame yra jų gyvybei ir veisimuisi būtini fiziniai ir biologiniai veiksniai. Prireikus valstybės narės siūlo pakoreguoti sąrašą atsižvelgiant į 11 straipsnyje nurodytų stebėjimų rezultatus. Per trejus metus nuo šios direktyvos paskelbimo sąrašas kartu su informacija apie kiekvieną teritoriją perduodamas Komisijai. Tokią informaciją sudaro teritorijos žemėlapis, jos pavadinimas, lokalizacija, plotas ir duomenys, gauti taikant III priede (1 etapas) nurodytus kriterijus; ji pateikiama Komisijos nustatyta forma, 21 straipsnyje nurodyta tvarka. Pirmiausia būtina pažymėti, kad valstybėms narėms paliekama diskrecijos teisė rengiant pasiūlymus dėl teritorijų sąrašų sudarymo, tačiau kaip pažymėjo Europos Sąjungos Teisingumo Teismas⁵⁵, jos turi laikytis Direktyvoje nustatytų kriterijų. Iš Direktyvos III priedo (1 etapo) matyti, kad kriterijai yra natūralios buveinės tipo reprezentatyvumas teritorijoje, natūralios buveinės tipo teritorijos plotas ir jo išsaugojimo laipsnis, dydis ir tankumas teritorijoje esančių rūšių populiacija, jų izoliavimo laipsnis, jų buveinių apsaugos laipsnis ir, galiausiai, palyginamoji teritorijų vertė. Galima būtų teigti, kad vienais atvejais valstybėms narėms, tokie Direktyvoje išdėstyti kriterijai, gali ir palengvinti teritorijų sąrašų sudarymą, tačiau gali sukelti ir teisinių problemų, tarkime perkeliant atrankos kriterijus į nacionalinę aplinkos apsaugos teisę. Be kita ko normoje minima, kad valstybė narė turi remtis ir moksline informacija. Be šio straipsnio įgyvendinimo nebūtų galima pasiekti Buveinių direktyvos 3 straipsnyje įvardintos „Natura 2000“ tinklo tiek steigimo, tiek jame apibrėžto tikslo, t.y. palaikyti, o kur reikia ir atstatyti iki geros apsaugos būklės natūralių buveinių tipus ir rūšių buveines jų natūraliame paplitimo areale⁵⁶.

Ypatingą reikšmę turi Buveinių direktyvos 6 straipsnis, kuriame valstybės narės vienodai įpareigojamos tvarkyti specialias saugomas teritorijas ir nustatyti veiklos, galinčios turėti neigiamos įtakos šioms teritorijoms, reikalavimus. Pažymėtina, kad ši norma taikoma tiek saugomoms vietovėms, steigiamoms pagal Buveinių direktyvą, tiek saugomoms teritorijoms, kurios steigiamos pagal Paukčių direktyvą.

Taigi „Direktyva pirmiausiai skirta reglamentuoti prioritetingas biologinės įvairovės išsaugojimo teritorines priemones, kurių įgyvendinimas turėtų palaikyti ir atkurti Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros rūšių apsaugos būklę“⁵⁷.

⁵⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2001 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *Komisija/Airija C-67/99*, ECLI:EU:C:2001:433.

⁵⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2001 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *Komisija/Vokietija C-71/99*, ECLI:EU:C:2001:433.

⁵⁷ Sudar. LIZDINIS, I. Aplinkos politika ir valdymas: vadovėlis. Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 99.

Buveinių direktyva yra svarbi ir darnaus vystymosi požiūriu, tai yra, skatina biologinės įvairovės apsaugą, atsižvelgiant į mokslinius, ekonominius, socialinius, kultūrinius ir regioninius reikalavimus. „Natura 2000“ tinklo įsteigimui, Buveinių direktyvos priėmimas turėjo ypatingą reikšmę, kadangi tik priėmus šią direktyvą, jis buvo įsteigtas.

2.3. „Natura 2000“ tinklo steigimo pagrindiniai etapai, reikalavimai

„Natura 2000“ tinklą sudaro specialios saugomos teritorijos, nustatytos vienai ar daugiau iš 230 rūšių, kurioms gresia pavojus, ir daugiau kaip 1000 rūšių, išvardintų Buveinių direktyvos prieduose.

Tinklas taip pat apima ir specialiąsias apsaugos teritorijas, kurios klasifikuojamos pagal Paukščių direktyvą ir yra nustatytos daugiau kaip 190 nykstančių paukščių rūšių. Kai kurios labai svarbios teritorijos yra ir specialios saugomos teritorijos, ir specialios apsaugos teritorijos.

„Natura 2000“ tinklo steigimas yra labai svarbi ir sudėtinga užduotis. Buveinių direktyvoje yra apibrėžti trys pagrindiniai „Natura 2000“ tinklo steigimo etapai:

- 1) valstybių narių pasiūlymų, kurios teritorijos turėtų būti įtrauktos į „Natura 2000“ tinklą, pateikimas;
- 2) valstybių narių pasiūlytų teritorijų atranka ir jų įtraukimas į Bendrijos svarbos sąrašą;
- 3) teritorijų tvarkymo režimų nustatymas.

Pirmasis etapas – valstybių narių atsakomybė, t.y. nacionalinių sąrašų parengimas. Kaip nustatyta Buveinių direktyvos 4 straipsnyje kiekviena valstybė narė, remdamasi direktyvos III priede (1 etapas) išdėstytais kriterijais ir atitinkama moksline informacija, siūlo teritorijų sąrašą, nurodydama, kurie jos teritorijoje vietiniai I priedo natūralių buveinių tipai ir kurios II priedo rūšys aptinkamos tose teritorijose. Kriterijai, kurie yra išvardinti direktyvos III priede, gali būti paminėti keli pavyzdžiai: reprezentatyvumo laipsnis, užimamas teritorijos plotas, išsaugojimo laipsnis ir atkūrimo galimybės, rūšies populiacijos dydis ir tankumas ir pan.

Taigi šiame etape valstybės narės atsako už pasiūlymų, įtraukti saugomas teritorijas į „Natura 2000“ tinklo, pateikimą. Tačiau nepaisant to, kad valstybėms narėms suteikta diskrecija sudarant teritorijų sąrašus, Europos Komisija pažymėjo, kad jos turi laikytis trijų sąlygų⁵⁸:

⁵⁸ Nature and biodiversity cases: ruling of the European Court of Justice. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006, p. 32.

- 1) siūlomos teritorijos turi būti atrinktos tik vadovaujantis mokslinio pobūdžio kriterijais;
- 2) siūlomos teritorijos turi aprėpti geografinį plotą, kuris yra vienas (homogeninis) ir reprezentatyvus visos valstybės narės teritorijoje, siekiant užtikrinti sukurto tinklo darną ir pusiausvyrą. Todėl kiekvienos valstybės narės pateiktas sąrašas turi atspindėti tos teritorijos natūralių būveinių ir rūšių ekologinę įvairovę (ir rūšies, ir genetinės įvairovės);
- 3) sąrašas turi būti pilnai parengtas, t.y. valstybė narė turi pasiūlyti keletą vietų, kurios užtikrintų pakankamą visų I priede nurodytų natūralių būveinių tipų ir II priede nurodytų gyvūnų ir augalų rūšių apsaugą jos teritorijoje⁵⁹.

Nors pagal Buveinių direktyvos nuostatas valstybės narės turėjo pateikti šiuos pasiūlymus iki 1996 m., šis procesas buvo labai vilkinamas. „Tai privertė Komisiją inicijuoti ne vieną procesą Europos Sąjungos Teisingumo Teisme ir susieti tam tikrų struktūrinių fondų programų tvirtinimą su saugomų teritorijų sąrašų pateikimu. Šių veiksmų rezultatas buvo labai sėkmingas, nes dauguma valstybių narių pateikė savo esminius pasiūlymus“⁶⁰.

Antrasis etapas – Europos Komisijos kompetencija ir atsakomybė sudaryti Bendrijos svarbos teritorijų sąrašą. Šį etapą apibrėžia Buveinių direktyvos 4 straipsnio 2 dalis, kurioje numatyta – remdamasi III priede (2 etapas) nustatytais kriterijais, kiekvienam iš penkių 1 straipsnio c punkto iii papunktyje nurodytų biogeografinių regionų ir visai 2 straipsnio 1 dalyje nurodytai teritorijai Komisija, susitarusi su kiekviena valstybe nare pagal jų pateiktus sąrašus sudaro Bendrijos svarbos teritorijų sąrašo projektą, paremtą valstybių narių sąrašais, nurodančiais tas teritorijas, kuriose yra vienas ar daugiau natūralių būveinių tipų ar prioritetinių rūšių.

Pagrindinė Komisijos pareiga šiame etape - sudaryti Bendrijos svarbos saugomų teritorijų sąrašus remiantis valstybių narių pasiūlymais. „Valstybių narių pateikti pasiūlymai nagrinėjami viešai Komisijos surengtuose moksliniuose seminaruose, kuriuos remia Europos aplinkos apsaugos agentūra. Šiuose seminaruose dalyvauja valstybės narės ir tam tikrų interesų grupių - savininkų, vartotojų bei nevyriausybinė aplinkosaugos organizacijų - interesams atstovaujantys specialistai“⁶¹.

⁵⁹ Pvz.: Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2001 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *Komisija/Airija C-67/99*, ECLI:EU:C:2001:433. Sprendime Airija buvo pripažinta netinkamai vykdžiusi Buveinių Direktyvos 4 straipsnio nuostatas, t.y. Komisijai pateikdama preliminarinius siūlomų teritorijų sąrašus.

⁶⁰ Europos Bendrijų Komisijos 2002 m. birželio 27 d. Komisijos darbinis dokumentas, Briuselis [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/2002_faqs_it.pdf>.

⁶¹ *Ibid.*

Kiekviena valstybės narės nacionaliniame sąrašė pasiūlyta teritorija įvertinama pagal jos santykinę vertę migracinį kelią arba keliose valstybėse plytinčios teritorijos svarbą, bendrą plotą, įvairių nagrinėjamų buveinių tipų arba rūšių koegzistavimą bei unikalų pobūdį biogeografiniame regione. Bendrijai svarbiomis teritorijomis vadinamos nacionaliniuose sąrašuose esančios teritorijos, kuriose yra prioritėtinės buveinės arba rūšys.

Jeį, laikantis Buveinių direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje nustatytos tvarkos Komisija patvirtina Bendrijos svarbos teritorija, atitinkama valstybė narė turi kaip galima greičiau, bet nė vėliau kaip per šešerius metus, toje teritorijoje įsteigti specialią saugomą teritoriją⁶². Europos audito rūmai specialiojoje ataskaitoje⁶³ pažymėta, kad daugumoje valstybių buvo labai vėluojama teritorijoms suteikti specialių saugomų teritorijų statusą. Komisija pranešė, kad iš 22419 Bendrijos svarbos teritorijų, kurios buvo 2010 m. sausios mėn., 2016 m. sausio mėn., t.y. praėjus šešerių metų terminui, trečdaliui nebuvo nustatytas specialios saugomos teritorijos statusas. Trys valstybės (Malta, Lenkija ir Rumunija) iki šiol nėra laiku nustačiusios nė vienos specialios saugomos teritorijos.

Tais atvejais, jei valstybė narė nepastebi išskirtinės teritorijos, vadovaujantis Buveinių direktyvos 5 straipsnio nuostatomis Komisija pati gali pasiūlyti įtraukti ją į sąrašą, jei remiantis atitinkama ir patikima mokslinė informacija galima įrodyti, kad ši teritorija yra gyvybiškai svarbi apsaugant į Buveinių direktyvą įtrauktas buveines ir rūšis. Atitinkamai pradedamos dvišalės Komisijos ir valstybės narės konsultacijos, kad būtų galima palyginti abiejų šalių naudojamus mokslinių tyrimų rezultatus. Po diskusijų su atitinkama valstybe nare, galutinį vieningą sprendimą priima Europos Taryba.

Trečiasis etapas – specialių saugomų teritorijų steigimas ir tvarkymas. Šį etapą galima įvardinti kaip svarbiausiu, nes būtent juo realiai sukuriamas „Natura 2000“ tinklas, kuris turi užtikrinti saugomų rūšių ir buveinių apsaugą. Pagrindiniai „Natura 2000“ rinklo teritorijų teisiniai apsaugos elementai įtvirtinti Buveinių direktyvos 6 straipsnyje. Atsižvelgiant į tai, kad šis straipsnis atlieka lemiamą vaidmenį valdant „Natura 2000“ tinklo sudedamąsias dalis, būtina jį paanalizuoti išsamiau.

⁶² Buveinių direktyvos 4 straipsnio 4 dalis.

⁶³ Specialioji ataskaita Nr. 1/2017. Būtina daugiau pastangų įgyvendinant tinklą „Natura 2000“, kad būtų išnaudotos visos jo galimybės. Europos Audito Rūmai [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą:< http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_1/SR_NATURA_2000_LT.pdf>.

2.4. Buveinių direktyvos 6 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų turinys

„Buveinių direktyvos 6 straipsnyje priemonės skirstomos į tris kategorijas: apsaugos, prevencijos ir kompensacinės priemonės, numatytos atitinkamai šio straipsnio 1, 2 ir 4 dalyse“⁶⁴.

Buveinių direktyvos 6 straipsnyje 1 dalyje nustatyta, kad specialioms saugomoms teritorijoms valstybės narės nustato būtinas apsaugos priemones, tarp jų, jei reikia, atitinkamus tvarkymo planus, parengtus specialiai šioms teritorijoms ar integruotus į kitus plėtros planus, ir atitinkamas įstatymų nustatytas, administracines arba sutartyje numatytas priemones, kurios atitinka teritorijoje esančių Buveinių direktyvos I priedą įtrauktų natūralių buveinių tipų ir į II priedą įtrauktų rūšių ekologinius reikalavimus.

Analizuojant normą būtina pažymėti, kad Buveinių direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti reikalavimai taikomi tik specialiai saugomoms teritorijoms įsteigtoms pagal Buveinių direktyvą. Remiantis Buveinių direktyvos 4 straipsnio 4 dalimi specialiai saugomos teritorijos įsteigiamos valstybių narių, tačiau toks paskyrimas galimas tik po to, kai teritorija buvo patvirtinta kaip Bendrijos svarbos teritorija. Pabrėžtina, tai, jog Buveinių direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti reikalavimai netaikomi specialioms apsaugos teritorijoms, kurios įsteigtos pagal Paukščių direktyvą.

Pirmiausia būtina aptarti sąvoką „būtiną apsaugos priemonę“, Buveinių direktyvos 1 straipsnio a) punkte „apsauga“ apibrėžta, kaip visuma priemonių, reikalingų palaikyti ar atstatyti natūralias buveines ir laukinių faunos ir floros rūšių populiacijos iki palankios būklės, kaip apibrėžta e ir i punktuose. E) punkte natūralios buveinės apsaugos būklė reiškia poveikių natūralioms buveinėms ir joms tipiškomis rūšims visumą, kuri gali turėti ilgalaikį poveikį jų natūraliam paplitimui, struktūrai ir funkcijoms bei joms tipiškų rūšių ilgalaikiam išlikimui 2 straipsnyje nurodytoje teritorijoje, i) punkte rūšies apsaugos būklė reiškia atitinkamą rūšį veikiančių poveikių visumą, kuri gali turėti ilgalaikį poveikį jos populiacijos paplitimui ir gausumui 2 straipsnyje nurodytoje teritorijoje. Pirmiausia, būtina pabrėžti, kad „būtiną apsaugos priemonę“ valstybės narės įpareigojamos nustatyti, taigi valstybėms narėms nepaliekama diskrecijos teisė ir riboja nacionalinių valdžios institucijų laisvę nustatant arba priimant sprendimus dėl priemonių, kurios turi būti taikomos.

Be būtinų apsaugos priemonių, kaip numatyta normoje „jei reikia“ valstybės narės gali taikyti apsaugos priemones, kurios gali būti dviejų rūšių: „atitinkami tvarkymo planai, parengti specialiai šioms teritorijoms“ arba „integruoti į kitus planus“. Tai reiškia, kad

⁶⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. liepos 21 d. sprendimas *Komisija/Belgija C-387/15* ir *C-388/15*, ECLI:EU:C:2016:583.

tokie planai yra ne visada būtini ir jie gali būti kaip papildanti apsaugos priemonė. Šiuo atveju pačios valstybės narės gali pasirinkti konkrečias taikytinas priemones.

„Frazė „jei reikia“ negalioja „atitinkamas įstatymų nustatytas, administracines arba sutartyje numatytas priemonės“⁶⁵. Taigi priešingai nei tvarkymo planai, šias priemones valstybės narės turi taikyti kartu su būtinomis apsaugos priemonėmis. „Kita vertus, jei valstybės narės teisėje jau galioja pvz.: atitinkamas įstatymas numatantis priemonės, nebūtina priimti naujo“⁶⁶. Kaip pažymėjo Europos Sąjungos Teisingumo Teismas „iš Direktyvos 6 straipsnio 1 dalies matyti, kad „būtinoms apsaugos priemonėms“ turi būti nustatytos visais atvejais, o ne „jei reikia“. Iš esmės šios nuostatos žodžiai „jei reikia“ susiję tik su valdymo planais ir neturėtų būti laikomi bendru pareigos priimti būtinas įstatymais nustatytas, administracines arba sutartyje numatytas priemones“⁶⁷.

Valstybių narių pasirinktos priemonės, kaip numatyta normoje, turi atitikti teritorijoje esančių Buveinių direktyvos I priedą įtrauktų natūralių buveinių tipų ir į II priedą įtrauktų rūšių ekologinius reikalavimus.

Buveinių direktyvoje nėra apibrėžta sąvoka „ekologiniai reikalavimai“, tačiau iš šios direktyvos konteksto galima teigti, kad ekologiniai reikalavimai yra visa tai kas būtina, siekiant palaikyti ir atkurti natūralias buveines ir laukinių faunos ir floros rūšių populiacijas iki „geros būklės“⁶⁸.

Sąvoka „gera būklė“ apibrėžta Buveinių direktyvos 1 straipsnio e) punkte „natūralios buveinės būklė laikoma „gera“, kai: jos natūralus paplitimo arealas ir jos padengiami plotai tame areale yra stabilūs arba didėja; ir egzistuoja ir tikėtina, kad ateityje neišnyks jos ilgalaikiam palaikymui būtina specifinė struktūra ir funkcijos; jai tipiškų rūšių apsaugos būklė yra gera pagal i punkte pateiktą apibrėžimą“, ir i) punkte „rūšies apsaugos būklė laikoma „gera“, kai: atitinkamos rūšies populiacijos pokyčių duomenys rodo, kad ji pati pajėgi ilgą laiką išlikti kaip gyvybingas jos natūralios buveinės komponentas, ir rūšies natūralaus paplitimo arealas nemažėja bei nėra tikėtina, kad bus sumažintas ateityje, ir yra ir tikriausiai bus pakankamai didelė buveinė, kurioje jos populiacija galės išlikti ilgą laiką.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad valstybės narės imasi priemonių, siekdamas specialiose saugomose teritorijose išvengti natūralių buveinių ir

⁶⁵ Managing Natura 2000 sites: The provisions of Article 6 of the Habitats Directive 92/43/CEE. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000, p. 20.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gegužės 10 d. sprendimas *Komisija/Austrija C-508/04*, ECLI:EU:C:2007:9.

⁶⁸ Managing Natura 2000 sites: The provisions of Article 6 of the Habitats Directive 92/43/CEE. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000, p. 20.

rūšių blogėjimo, o taip pat rūšių, kurių apsaugai buvo įsteigtos specialios saugomos teritorijos, trikdymo, jei toks trikdymas galėtų būti reikšmingas šios direktyvos tikslų atžvilgiu. Pirmiausia, atsižvelgiant į normos formulę galima teigti, kad ji prevencinio pobūdžio, kadangi naudojami žodžiai „siekdamos“ „išvengti“, t.y. užkirsti kelią iš anksto.

Priešingai, nei Buveinių direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje, kuri taikoma tik specialioms saugomoms teritorijoms, Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2 dalis taikoma ir specialioms saugomoms teritorijoms, ir specialioms apsaugos teritorijoms.

Ši norma gali būti interpretuojama, kaip reikalaujanti, kad valstybės narės imtųsi visų reikiamų priemonių, kurios galėtų užtikrinti ir padėti išvengti blogėjimo ar trikdymo, net kai toks blogėjimas nėra reikšmingas.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2 punkte minimos priemonės neapsiriboja tik paprastomis valdymo priemonėmis, kurios nustatytos kaip būtinos Buveinių direktyvos 6 straipsnio 1 punkte. Žodžiai „išvengti“ ir „gali būti reikšmingi“ pabrėžia numatomų priemonių pobūdį.

„Taikomos priemonės taip pat priklauso nuo konkrečių saugomų buveinių tipų poreikių. Pavyzdžiui, atvirų teritorijų buveinės dažnai netenka savo ypatingų savybių dėl išsikerojusių krūmų, jei žmogus neužkerta tam kelio“⁶⁹.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje numatytos priemonės specialiose saugomose teritorijose turi būti taikomos nuolatos (tai gali būti susiję su buvusiomis, esamomis ar būsiomis veiklomis), kad būtų išvengta natūralių buveinių ir rūšių blogėjimo, o priemonių valstybės narės specialiai saugomose teritorijose, kad būtų išvengta trikdymo, imasi kai toks trikdymas galėtų būti reikšmingas Buveinių direktyvos tikslų atžvilgiu.

Pabrėžtina, kad Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta pareiga siejama tik tam tikroje teritorijoje, t.y. specialiai saugomoje teritorijoje, nekalbant apie blogėjimą už specialiai saugomos teritorijos ribos, kuris gali turėti įtaka ir pačiai saugomai teritorijai.

Priemonės, kurių valstybės narės imasi, turėtų būti taikomos ne tik tyčinės veiklos padarinių atžvilgiu, bet ir tokiais atvejais, kaip pvz.: gaisras, potvynis ar pan., jei juos galima numatyti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pažymėjo⁷⁰, kad pagal šią Buveinių direktyvos nuostatą priemonės taikytinos tiek žmogaus sukulto pavojaus, tiek natūralių procesų (netgi natūralaus vystymosi procesų) atžvilgiu.

Priemonės, nurodytos Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje, taikomos tam, kad būtų išvengta natūralių buveinių ir rūšių buveinių blogėjimo, taip pat rūšių trikdymo, jei toks trikdymas galėtų būti reikšmingas šios Direktyvos tikslų atžvilgiu. Nei natūralių

⁶⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gegužės 10 d. sprendimas *Komisija/Jungtinė Karalystė* C-6/04, ECLI:EU:C:2007:9.

⁷⁰ *Ibid.*

buveinių ir rūšių buveinių blogėjimo, nei rūšių trikdymo sąvokos nėra apibrėžtos Buveinių direktyvoje. Nurodoma, kad valstybės narės turi vengti tiek blogėjimo, tiek trikdymo. Pirmiausia, visų priemonių tikslas, kurių imamasi pagal Buveinių direktyvą, turi atitikti Buveinių direktyvos tikslą. Buveinių direktyvos 2 straipsnyje apibrėžtas šios direktyvos tikslas – padėti užtikrinti biologinę įvairovę, apsaugant natūralias buveines ir laukinę fauną bei florą europinėje valstybių narių, kurioms taikoma Sutartis, teritorijoje. Be natūralių buveinių ir rūšių buveinių blogėjimo ir rūšių trikdymo sąvokų atrodo sudėtinga įvertinti pablogėjimą ar trikdymą be tam tikrų įvardintų ribų. Tačiau šiuo atveju dėtėtų vadovautis jau paminėtais natūralių buveinių ir rūšių „geros būklės“ apibrėžimais, kurie įtvirtinti Buveinių direktyvos 1 straipsnyje. „Gera“ natūralios buveinės apsaugos būklė laikoma, kai jos natūralus paplitimo arealas ir jos padengiami plotai tame areale yra stabilūs arba didėja, ir egzistuoja bei tikėtina, kad ateityje neišnyks jos ilgalaikiam palaikymui būtina specifinė struktūra ir funkcijos, ir kai tipišku rūšių apsaugos būklė yra gera. Galima interpretuoti, kad natūralios buveinės apsaugos būklės „blogėjimu“ laikytina, kai natūrali buveinė nestabili arba mažėja, ir jos palaikymui būtina specifinė struktūra ir funkcijos neigiamai kinta. „Gera“ rūšies apsaugos būklė laikoma, kai rūšis pati pajėgi ilgą laiką išlikti kaip gyvybingas jos natūraliosios buveinės komponentas, jos paplitimo arealas nemažėja ir nėra tikėtina, kad bus sumažintas ateityje, yra ir tikriausiai bus pakankamai didelė buveinė, kurioje jos populiacija galės išlikti ilgą laiką. Rūšies apsaugos būklės „blogėjimas“ turėtų būti ir vertinamas taip pat kaip natūralios buveinės apsaugos būklės „blogėjimas“. Rūšies trikdymas turėtų būti „reikšmingas direktyvos tikslų atžvilgiu“. Taigi trikdymas turėtų sukelti tokius neigiamus padarinius ir „rūšies apsaugos būklės blogėjimas“ galėtų būti suprantamas, kai mažėja jos paplitimo arealas ar mažėja buveinė, kurioje jos populiacija galės išlikti ilgą laiką ir pan.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad bet kokiems planams ir projektams, tiesiogiai nesusijusiems arba nebūtinai teritorijos tvarkymui, bet galintiems ją reikšmingai paveikti individualiai arba kartu su kitais planais arba projektais, turi būti atliekamas tinkamas jų galimo poveikio teritorijai įvertinimas, turint omenyje aplinkosauginius teritorijos tikslus. Atsižvelgdamos į poveikio teritorijai įvertinimo išvadas, kompetentingos nacionalinės institucijos pritaria planui ar projektui tik įsitikinusios, kad jis neigiamai nepaveiks nagrinėjamos teritorijos vientisumo, ir, jei reikia, išsiaiškinusios plačiosios visuomenės nuomonę.

Ši direktyvos nuostata įtvirtina įvertinimo procedūrą, kuria siekiama, atsižvelgiant į išankstinį vertinimą, užtikrinti, kad planui ar projektui, tiesiogiai nesusijusiam arba

nebūtinam teritorijos tvarkymui, bet galinčiam ją stipriai paveikti, nebūtų pritarta, nebent tai nepaveiktų nagrinėjamos teritorijos vientisumo.

Nuostatoje numatomi du etapai. Pirmame etape, kuris numatytas pirmame nuostatos sakinyje, reikalaujama, kad valstybės narės atliktų tinkamą plano ar projekto galimo poveikio saugomai teritorijai įvertinimą, jei šis planas ar projektas gali reikšmingai paveikti tą teritoriją. Antrame normos sakinyje numatytas antrasis etapas, kuris pradedamas pabaigus minėtą tinkamą vertinimą, apribojamas tokio plano ar projekto patvirtinimas nustatant sąlygą, kad jis neturi neigiamai paveikti atitinkamos teritorijos vientisumo, laikantis šio straipsnio 4 dalyje nustatytų nuostatų⁷¹.

„Plano ar projekto patvirtinimas pagal Direktyvos 6 straipsnio 3 dalį reiškia, kad jis nedarys neigiamo poveikio nagrinėjamos teritorijos vientisumui, ir todėl nesukels pablogėjimų ar didelių trikdymų minėto straipsnio 2 dalies prasme“⁷².

Kalbant apie geografinę taikymo sritį, tai Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalis neapsiriboja planais ir projektais, kurie išimtinai vyksta tik saugomoje teritorijoje, tačiau apima ir teritoriją už saugomos teritorijos ribos, kurioje taip pat gali būti vykdomi planai ar projektai, kurie turės įtaką.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalyje numatytas preliminarus plano ar projekto vertinimas leidžia kompetetingoms nacionalinėms institucijoms daryti išvadas dėl numatytos iniciatyvos poveikio susijusios teritorijos vientisumui. Jei tos išvados yra teigiamos, t.y. jei moksliskai patvirtinama, kad nebus daromas poveikis teritorijai, kompetetingos institucijos gali patvirtinti planą ar projektą. Be to, atsižvelgiant į atsargumo principą ir laikantis prevencinio požiūrio, taip pat gali būti nuspręsta plano ar projekto nevykdyti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pažymėjo, „kad prieš tvirtinant projektą būtina moksliskai patvirtinti, kad nebus daromas poveikis teritorijos vientisumui“⁷³.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nustatė ir patvirtino, kad „Buveinių Direktyvos 6 straipsnio 3 dalyje nustatytas reikalavimas tinkamai įvertinti planą ar projektą priklauso nuo to, ar yra galimybė ar rizika, kad susijusiai teritorijai bus daromas reikšmingas poveikis. Pagal atsargumo principą rizika yra, jei remiantis objektyvia

⁷¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. liepos 21 d. sprendimas *Komisija/Belgija C-387/15* ir *C-388/15*, ECLI:EU:C:2016:583.

⁷² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2004 m. rugsėjo 4 d. sprendimas *Komisija/Olandija C-127/02*, ECLI:EU:C:2004:482.

⁷³ *Ibid.*

informacija negalima atmesti galimybės, kad planas ar projektas darys reikšmingą poveikį susijusiai teritorijai”⁷⁴.

Buveinių direktyvoje nėra apibrėžtos „plano ir projekto“ sąvokos, kurių poveikį saugomai teritorijai reikėtų iš anksto įvertinti. Nepaisant to, svarbiausias veiksnys yra tai, kad toks planas ar projektas reikšmingai paveiks. Terminas „projektas“ turi būti interpretuojamas ir suprantamas kaip įmanoma plačiau, tačiau jis neturėtų būti suprantamas vien tik kaip fizinė konstrukcija. Tačiau gali apimti ir pvz.: didelį žemės ūkio intensyvinimą, kuris gali turėti neigiamą poveikį teritorijai⁷⁵. Terminas „planas“ taip pat turi būti interpretuojamas ir suprantamas kaip įmanoma plačiau įskaitant žemės naudojimo planus ir strateginius planus (pvz.: atliekų tvarkymo planai, vandens tvarkymo planai) ar programas⁷⁶.

Sąvoka „reikšmingas“ taip pat nėra apibrėžta Buveinių direktyvoje. „Ši sąvoka turi būti aiškinama objektyviai. Tuo pačiu metu poveikio reikšmė turėtų būti nustatyta atsižvelgiant į konkrečios saugomos teritorijos, kuriai taikomas planas ar projektas, ypatybes ir aplinkos sąlygas, ypač atsižvelgiant į teritorijos apsaugos tikslus“⁷⁷.

Kalbant apie sąvoką „tinkamas įvertinimas“ Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalies prasme, reikia pažymėti, kad joje neapibrėžiamas joks konkretus būdas, kaip tokį įvertinimą reikėtų atlikti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nusprendė, jog šį įvertinimą kompetentingos valdžios institucijos turi atlikti taip, kad galėtų įsitikinti, jog planas ar projektas neturės žalingo poveikio nagrinėjamos teritorijos vientisumui, o suabejojusios dėl tokio poveikio nebuvimo šios institucijos turi atsisakyti suteikti prašomą leidimą⁷⁸.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje pabrėžiama, kad pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį atliktame vertinime negali būti spragų ir jame turi būti pateikti išsamūs, tikslūs ir galutiniai duomenys ir išvados, galintys išsklaidyti bet kokias pagrįstas mokslines abejones, dėl numatytų darbų poveikio atitinkamai saugomai teritorijai⁷⁹.

Galimo poveikio teritorijai įvertinimas, pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį, turi būti atliekamas planams ar projektams, kurie atitinka šiuos kriterijus:

⁷⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2005 m. spalio 20 d. sprendimas *Komisija/Airija ir Didžioji Britanija* C-6/04, ECLI:EU:C:2004:482.

⁷⁵ *Managing Natura 2000 sites: The provisions of Article 6 of the Habitats Directive 92/43/CEE.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000, p. 32.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. spalio 26 d. sprendimas *Komisija/Portugalija* C-239/04, ECLI:EU:C:2006:665.

⁷⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. sausio 14 d. sprendimas *Komisija/Vokietija* C-399/14, EU:C:2016:10.

- 1) planas ar projektas tiesiogiai nesusijęs arba nebūtinai teritorijos tvarkymui;
- 2) planas ar projektas gali reikšmingai paveikti teritorijos būklę.

Pirmasis kriterijus reiškia, kad planas ar projektas turi būti tiesiogiai nesusijęs arba nebūtinai teritorijos tvarkymui, t.y. nebūtų susijęs su Buveinių direktyvos 1 ir 2 dalyje numatytais priemonėmis. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tokius planus ir projektus gali būti numatoma įgyvendinti tiek saugomos teritorijos ribose, tiek už jos ribų, svarbu, kad būtų tikėtinas (galimas) jų poveikis saugomai teritorijai.

Antrasis kriterijus reiškia, kad turi būti tikimybė, jog plano ar projekto įgyvendinimas gali trukdyti pasiekti atitinkamos teritorijos aplinkosauginius tikslus, kitaip tariant, turi trukdyti užtikrinti saugomos teritorijos būklės išsaugojimą. Svarbu pažymėti, kad poveikis turi būti vertinamas ne tik kiekvieno plano ar projekto individualiai, bet ir kartu su kitais planais (įgyvendintais ar planuojamais įgyvendinti), t.y. turi būti įvertinamas bendras visų planų poveikis atitinkamai saugomai teritorijai. Kaip yra išaiškinęs Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, plano ar projekto galimas poveikis turi būti vertinamas visada, kai pagal objektyvią informaciją negalima garantuoti, kad nebus neigiamo poveikio, t.y. kai yra nors menkiausia abejonė. Tokią išvadą Europos Sąjungos Teisingumo Teismas siejo su fundamentalaus Europos Sąjungos aplinkos politikos principo – atsargumo principo – įgyvendinimu.

Atsižvelgiant į poveikio teritorijai įvertinimo išvadas ir remiantis Buveinių direktyvos 6 straipsnio 4 dalies nuostatomis, kompetentingos nacionalinės institucijos pritaria planui ar projektui. Tačiau jei po galimo poveikio vertinimo nėra įsitikinama, kad planas ar projektas neigiamai nepaveiks teritorijoms, tokiems planams kompetentingos nacionalinės institucijos negali pritarti. Jei po galimo poveikio vertinimo kompetentingos nacionalinės institucijos pritaria planui ar projektui, tai dar nereiškia, kad planas ar projektas ateityje reikšmingai nepaveiks teritorijos. Tokiu atveju valstybė narė turės imtis Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje numatytų prevencinių priemonių.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad į priemones, esančias plane ar projekte, kuris nėra tiesiogiai susijęs su Bendrijos svarbos teritorijos valdymu ar jai būtinas ir kuriame numatoma prieš darant neigiamą poveikį joje esančiam natūralios buveinės tipui ateityje sukurti šio tipo arealą, tačiau to arealo sukūrimas įvyks po to, kai bus įvertintas reikšmingas galimo neigiamo poveikio minėtos teritorijos vientisumui pobūdis, negalima atsižvelgti atliekant šį vertinimą. Tokios priemonės

prireikus galėtų būti laikomos „kompensacinėmis priemonėmis“, kaip jos suprantamos pagal šio straipsnio 4 dalį, tik tuomet, jei įvykdytos joje nustatytos sąlygos⁸⁰.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtina, kad jei, nepaisant poveikio teritorijai neigiamo įvertinimo ir nesant kitų alternatyvių sprendimų, šis planas ar projektas vis dėlto privalo būti įgyvendintas dėl įpareigojančių priežasčių, tarp jų ir socialinio ar ekonominio pobūdžio, neatsižvelgti į visuomenės interesus, valstybė narė imasi visų kompensacinių priemonių, būtinų bendram „Natura 2000“ tinklo vientisumui apsaugoti. Apie patvirtintas kompensacines priemones ji praneša Komisijai. Kai atitinkamoje teritorijoje yra prioritetas natūralių buveinių tipas ir (arba) prioritetas rūšis, vieninteliai argumentai, kuriuos galima pateikti, yra argumentai, susiję su žmonių sveikata ar sauga, su labai svarbiomis aplinkai palankiomis pasekmėmis arba kitomis, Komisijos nuomone, įpareigojančiomis priežastimis neatsižvelgti į visuomenės interesus.

Šioje nuostatoje įtvirtinta kompetentingų nacionalinių valdžios institucijų atliekamos planų ir projektų, galinčių turėti įtakos specialioms saugomoms teritorijoms, specialios apsaugos teritorijoms ar Bendrijos svarbos teritorijoms, įvertinimo ir leidimo juos vykdyti išdavimo procedūros dalis. Būtina atkreipti dėmesį, kad Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2, 3 ir 4 dalys taikomos tik toms teritorijoms, kurios yra įtrauktos į Bendrijos svarbos teritorijų. Kritikuotina tai, kad ši nuostata netaikoma teritorijoms, kurios įtrauktos į nacionalinius teritorijų, siūlomų priskirti prie Bendrijos svarbos teritorijų, sąrašus, pateiktus Komisijai svarstyti, taip pat Direktyvoje nėra apibrėžta tokių teritorijų apsauga. Tokių teritorijų apsauga apibrėžta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylose⁸¹, kur nurodyta, kad Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2-4 dalyse numatytos apsaugos priemonės turi būti taikomos tik teritorijoms, pagal Buveinių direktyvos 4 straipsnio 2 dalies trečiąją pastraipą įtrauktoms į atrinktų Bendrijos svarbos teritorijų sąrašą, kurį Komisija patvirtina šios direktyvos 21 straipsnyje numatyta tvarka, o tuo atveju, kai teritorijos, tinkamos identifikuoti kaip Bendrijos svarbos teritorijas, įtraukiamos į Komisijai perduodamus nacionalinius teritorijų sąrašus, ir ypač, kai jose gali būti aptinkama prioritetinių natūralių buveinių tipų arba prioritetinių rūšių, valstybės narės turi, remdamosis Direktyva, imtis priemonių, reikalingų apsaugoti su šiomis teritorijomis susijusį valstybės ekologinį interesą, atitinkantį Direktyvos tikslą išsaugoti natūralias buveines ir laukinę fauną bei florą. Iš bylose apibrėžtos teritorijų apsaugos galima daryti išvadą, kad Europos Sąjungos

⁸⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. liepos 21 d. sprendimas *Komisija Belgija C-387/15 ir C-388/15*, ECLI:EU:C:2016:583.

⁸¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2005 m. sausio 13 d. sprendimas *Dragaggi* byloje C-117/03, ECLI:EU:C:2005:16 ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. rugsėjo 14 d. sprendimas *Bund Naturschutz C-244/05*, ECLI:EU:C:2006:579.

Teisingumo Teismas aiškiai nurodo, kad nepaisant to, kad nuostata taikoma tik teritorijoms, pagal Buveinių direktyvos 4 straipsnio 2 dalies trečiąją pastraipą įtrauktoms į atrinktų Bendrijos svarbos teritorijų sąrašą, kuri Komisija patvirtina, tačiau visais atvejais valstybės narės yra įpareigojamos imtis reikiamų apsaugos priemonių tokiose teritorijose.

Buveinių direktyvos 6 straipsnio 4 dalies nuostatos formuluotė leidžia išskirti keletą esminių aplinkybių:

- 1) nuostata skirta išimtims, susijusioms su Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalies taisykle, pagal kurią leidimai gali būti išduodami tik tiems planams ar projektams, kurie reikšmingai nepaveiks teritorijos;
- 2) nuostata turi būti taikoma įgyvendinant Buveinių direktyvoje numatytas priemones ir laikantis joje numatytos nuoseklios tvarkos.

Kai Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalyje įvertinimo išvados kelia abejonių arba išvados yra neigiamos, turėtų būti taikomi atsargumo ir prevenciniai principai ir laikomasi Buveinių direktyvos 6 straipsnio 4 dalyje numatytų procedūrų. „Atsižvelgiant į atsargumo principą ir laikantis prevencinio požiūrio, gali būti nuspręsta plano ar projekto nevykdyti“⁸².

Atsižvelgiant į tai, kad ši nuostata yra Buveinių direktyvos 3 dalies išimtis, ji gali būti taikoma tik tais atvejais, kai Buveinių direktyvoje numatytos sąlygos yra visiškai įvykdytos. „Dokumentais turi būti patvirtinta, kad:

- 1) teikiamas tvirtinti alternatyvus sprendimas nepaisant ekonominių aplinkybių yra mažiausiai kenksmingas buveinėms, rūšims bei „Natura 2000“ tinklo teritorijų vientisumui ir nėra kito galimo alternatyvaus sprendimo, kuris neturėtų poveikio teritorijos vientisumui;
- 2) yra ypatingų svarbesnio visuomenės intereso priežasčių, „tarp jų ir socialinio ar ekonominio pobūdžio“;
- 3) įsitikinus ir dokumentais patvirtinus, kad trūksta tinkamų alternatyvių sprendimų ir reikia atsižvelgiant į ypatingas svarbesnio visuomenės intereso priežastis, būtina imtis visų kompensacinių priemonių, reikalingų „Natura 2000“ tinklo vientisumo apsaugai užtikrinti. Todėl kompensacinių priemonių taikymas turėtų būti svarstomas tik tais atvejais, kai kitų apsaugos priemonių (pvz.: poveikio mažinimo priemonių) nepakanka. Apie patvirtintas kompensacines priemones visada būtina pranešti Komisijai“⁸³.

⁸² Orientacinis dokumentas dėl Buveinių direktyvos 92/43/EEB 6 straipsnio 4 dalies [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/new_guidance_art6_4_lt.pdf>.

⁸³ *Ibid.*

Taigi, vadovaujantis Buveinių direktyvos 6 straipsnio 4 dalimi, pirmiausia kompetentingos institucijos turi išnagrinėti galimybę ieškoti alternatyvių sprendimų, labiau užtikrinančių atitinkamos teritorijos vientisumą. Tokie sprendimai turėtų būti nustatyti, pagal pirminį vertinimą, atliktą pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį. Jie gali apimti alternatyvias vietas, skirtingą plėtros mastą arba alternatyvių procesų galimybes ir pan. Taip pat turėtų būti apsvarstyta ir nulinė alternatyva.

Tačiau, jei nėra alternatyvių sprendimų arba jei sprendimai turėtų dar didesnę neigiamą poveikį, antrasis kompetentingų institucijų žingsnis išaiškinti, ar nėra ypatingų svarbesnio visuomenės intereso priežasčių, t.y. viešojo intereso, įskaitant socialinį ar ekonominį pobūdį, dėl kurių reikia įgyvendinti planą ar projektą. Sąvoka „ypatingos svarbesnio visuomenės intereso priežastys“ nėra apibrėžta Buveinių direktyvoje. Nuostatos antroje pastraipoje žmonių sveikata, žmonių sauga ir labai svarbios aplinkai palankios pasekmės yra pateikiamos kaip ypatingų svarbesnio visuomenės intereso priežasčių pavyzdžiai. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje taip pat nėra aiškaus šios sąvokos apibrėžimo. Pabrėžtina, kad ypatingos svarbesnio visuomenės intereso priežastys turi būti svarbesnės nei teritorijos apsaugos tikslai.

Trečia, turi būti taikomos kompensacinės priemonės. Buveinių direktyva nepateikia sąvokos „kompensacinės priemonės“ apibrėžimo, taip pat nepateikia kada šios priemonės turi būti taikomos. Pirmiausia pažymėtina, kad „kompensacinės priemonės turi būti platesnio pobūdžio nei įprastos (standartinės) priemonės, reikalingos saugoti ir tvarkyti Natura 2000 teritorijas“⁸⁴. „Kompensacinės priemonės galėtų būti: degraduojančių buveinių ar saugomų rūšių atkūrimas kitoje vietoje, saugomų rūšių populiacijos didinimas, tam tikrais atvejais netgi pinigine kompensacija“⁸⁵.

Taigi Buveinių direktyvos 6 straipsnis valstybėms narėms pirmiausia nustato atsakomybę už įsteigtų specialių saugomų teritorijų apsaugą ir tvarkymą. Tačiau pažymėtina, kad įvardijamos tik pagrindines apsaugos priemones, kurios turi užtikrinti palankų apsaugos statusą tam tikrai buveinei ar rūšiai, kurios yra išvardytos Paukščių ir Buveinių direktyvų prieduose. Pažymėtina, kad perkeliant Buveinių direktyvos 6 straipsnio normas valstybėms narėms paliekama itin lanksti pasirinkimo laisvė nustatant apsaugos priemones atsižvelgiant į kiekvieną specifinį atvejį, priklausantį nuo buveinės ar rūšies ypatybių.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ ŽVAIGŽDINIENĖ, Indrė. *Natura 2000 – ES saugomų teritorijų tinklas*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 102.

3. SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLO „NATURA 2000“ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Biologinės įvairovės apsauga yra iš tų prioritetinių sričių, kuriai Europos Sąjunga skiria ypatingą dėmesį. Lietuvos Respublika, kaip ir kitos valstybės, prisijungusi prie Europos Sąjungos ir tapusi nare įsipareigojo įsteigti teritorijas ir įjungti jas į bendrą Europos ekologinį tinklą „Natura 2000“, kuris skirtas Europos Bendrijos mastu retoms ir nykstančioms gyvūnų bei augalų rūšims ir gamtinėms buveinėms išsaugoti. Šį ekologinį tinklą sudaro paukščių ir buveinių apsaugai svarbios teritorijos, kurios steigiamos pagal Paukščių ir Buveinių direktyvas. Lietuvos Respublika, kaip ir kitos Europos Bendrijos narės, siekia įgyvendinti šių direktyvų reikalavimus bei stabdyti biologinės įvairovės nykimą, kuria vieningą „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklą. Šiuo metu, kai tinklo steigimo bei tvarkymo sistema yra integruota į nacionalinę saugomų teritorijų sistemą, toliau siekama stabdyti biologinės įvairovės nykimą, dar labiau išplėsti „Natura 2000“ tinklo teritorijas. Svarbiausi teisės aktai, kurie sudaro „Natura 2000“ tinklo teisinę sistemą, pilnai parengti, tačiau vyksta jų tobulinimas bei išplėtimas.

3.1. Natura 2000“ teritorijų steigimo procesas Lietuvoje

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis saugomų teritorijų sistemą ir su ja susijusius visuomeninius santykius, saugomų teritorijų nustatymo ir steigimo, ribų keitimo, statuso pakeitimo, apsaugos, tvarkymo ir kontrolės teisinius pagrindus, reglamentuoja veiklą jose, taip pat nustato tarptautinės svarbos teritorijų, tarp jų Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijų, bei gamtinio karkaso kūrimą ir veiklos juose reglamentavimą, yra 1993 m. priimtas Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas⁸⁶ (toliau – Saugomų teritorijų įstatymas), o nuo 2017-05-01 įsigaliojo nauja šio įstatymo redakcija. Remiantis šiuo įstatymu, saugomos teritorijos yra steigiamos, siekiant apsaugoti gamtinio ir kultūrinio paveldo teritorinius kompleksus ir objektus, kraštovaizdį ir biologinę įvairovę, užtikrinant kraštovaizdžio ekologinį balansą, subalansuotą gamtinių išteklių naudojimą bei atkūrimą, sudarant sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams ir aplinkos sąlygų monitoringui, išlaikant gamtinio ir kultūrinio paveldo teritorinius kompleksus ir objektus. Įstatyme taip pat įvardintos priemonės, kurios padeda įgyvendinti saugomoms teritorijoms keliamus uždavinius.

Be Saugomų teritorijų įstatymo veiklą saugomose teritorijose reglamentuoja: „Aplinkos apsaugos, Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos, Miškų, Teritorijų

⁸⁶ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 63-1188.

planavimo, Statybos bei kiti įstatymai (tarp jų Žemės, Žemės reformos, Turizmo, Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymai); saugomų teritorijų nuostatai; saugomų teritorijų planavimo dokumentai; apsaugos sutartys, kurias Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka sudaro su žemės savininkais ir valdytojais ir įregistruoja Nekilnojamojo turto registre, kai su žemės savininkais ir valdytojais individualiai susitariama dėl kraštovaizdžio, gamtos vertybių papildomų apsaugos ir naudojimo priemonių nustatymo arba tvarkymo priemonių įgyvendinimo jų valdomoje žemėje⁸⁷.

Taip pat paminėtinas Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas⁸⁸ (toliau - Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas), kuris reglamentuoja poveikio aplinkai vertinimo proceso eigą. Toks vertinimas atliekamas, kai planuojama ūkinė veikla įrašyta į planuojamos ūkinės veiklos, kurios poveikis aplinkai privalo būti vertinamas, rūšių sąrašą, kai atrankos metu nustatoma, kad planuojamai ūkinei veiklai poveikio aplinkai vertinimas yra privalomas, arba kai planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimas gali daryti poveikį Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms, o institucija, atsakinga už saugomų teritorijų apsaugos ir teritorijų apsaugos ir tvarkymo organizavimą, nustato, kad šis poveikis gali būti reikšmingas.

Be minėtų įstatymų su saugomomis teritorijomis susiję ir šie nutarimai ir nuostatai: Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai⁸⁹, Planavimo sąlygų teritorijų planavimo dokumentams rengti parengimo ir išdavimo tvarkos aprašas⁹⁰, Savivaldybių draustinių steigimo ir savivaldybių gamtos paveldo objektų skelbimo tvarkos aprašas⁹¹ ir kiti.

Taigi, kalbant apie „Natura 2000“ tinklą, jo apibrėžimas pateikiamas Saugomų teritorijų įstatymo 2 straipsnio 15 punkte, kuriame nurodoma, kad tai vientisas buveinių apsaugai svarbių teritorijų tinklas, sudarytas iš teritorijų, kuriose yra tam tikro tipo Europos bendrijos svarbos natūralių buveinių ir Europos bendrijos svarbos rūšių

⁸⁷ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 5 straipsnio 1 dalis. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 63-1188.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 82-1965.

⁸⁹ Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. 276. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 41-1335 (su pakeitimais nuo 2014-03-22).

⁹⁰ Planavimo sąlygų Teritorijų planavimo dokumentams rengti parengimo ir išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gegužės 7 d. įsakymu Nr. D1-262 (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. gegužės 30 d. įsakymo Nr. D1-293 redakcija). *Valstybės žinios*, 2008-06-21, Nr. 71-2754.

⁹¹ Savivaldybių draustinių steigimo ir savivaldybių gamtos paveldo objektų skelbimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 56. *Valstybės žinios*, 2006-01-24, Nr. 9-335.

buveinių, skirtas palaikyti, o kur reikia atkurti iki palankios apsaugos būklės tam tikrų tipų natūralioms buveinėms ir rūšių buveinėms jų natūraliame areale. Į „Natura 2000“ tinklą įeina ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos. „Natura 2000“ tinklą Lietuvoje sudaro paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST) ir buveinių apsaugai svarbios teritorijos (BAST).

Saugomų teritorijų teisinis apibrėžimas pateikiamas Saugomų teritorijų įstatymo 2 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad saugomomis teritorijomis laikomi sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka).

Lietuvos saugomų teritorijų sistema pradeta kurti 1937 m., kada buvo įsteigtas Žuvinto rezervatas. Žuvinto rezervatas yra pirmoji Lietuvoje įsteigta saugoma teritorija.

Saugomų teritorijų įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta saugomų teritorijų sistema, kurią sudaro šios saugomų teritorijų kategorijos:

- 1) konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos (rezervatai, draustiniai ir paveldo objektai) – jų steigimo tikslas yra unikalių arba tipiškų gamtinio kraštovaizdžio kompleksų, objektų bei biologinės įvairovės išsaugojimas;
- 2) atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos (atkuriamieji ir genetiniai sklypai) – jų tikslas yra užtikrinti savaiminį gamtos išteklių atsikūrimą, gausinimą ir išsaugojimą;
- 3) ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos (ekologinės apsaugos zonos) – jos steigiamos siekiant išvengti neigiamo poveikio saugomiems gamtos objektams bei aplinkai;
- 4) kompleksinės saugomos teritorijos (valstybiniai parkai – nacionaliniai ir regioniniai parkai, biosferos stebėsenos (monitoringo) teritorijos – biosferos rezervatai ir biosferos poligonai) – jos taip pat steigiamos siekiant užtikrinti gamtinių kompleksų apsaugą, racionalų gamtos išteklių naudojimą ir kita.

Tačiau skiriasi ne tik saugomų teritorijų rūšys, bet ir saugomų teritorijų teisiniai režimai.

„Saugomų teritorijų apsaugos režimas yra skirstomas į šiuos tipus:

- 1) absoliutus (rezervatinis) apsaugos režimas, visiškai draudžiantis saugomos teritorijos ūkinį ar rekreacinį naudojimą bei kitą veiklą, kuri galėtų pažeisti natūralią gamtinių procesų eigą;
- 2) dalinis apsaugos režimas, leidžiantis ribotą teritorijos naudojimą;

- 3) mišrus apsaugos režimas, kai derinamas absoliutus veiklos draudimas su ribotu ūkiniu, rekreaciniu ar kitokiu saugomos teritorijos naudojimu⁹².

Iš Saugomų teritorijų įstatymo 23 straipsnio turinio matyti, kad pavyzdžiui valstybinius rezervatus, biosferos rezervatus ir valstybinius parkus, rezervatines apyrbes ir valstybinius draustinius steigia, jų ribas nustato ir keičia Vyriausybė, Vyriausybės įgaliotos institucijos teikimu. O tokias saugomas teritorijas, kaip biosferos poligonus, atkuriamuosius ir genetinius sklypus, gamtos paveldo objektus (saugomus gamtinio kraštovaizdžio objektus) Vyriausybės įgaliota institucija. Straipsnyje minima Vyriausybės įgaliota institucija įvardinta Vyriausybės patvirtintuose Bendruosiuose buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatuose⁹³, t.y. kaip numatyta šių nuostatų 3 punkte buveinių ar paukščių apsaugai svarbią teritoriją nustato Aplinkos ministerija. Be kita ko 5 punkte Savivaldybėms taip pat suteikta kompetencija steigti draustinius ir skelbti savivaldybių saugomus objektus.

Kaip numato Saugomų teritorijų įstatymo 4 straipsnio 2 dalis, Įstatymo 24¹ straipsnyje nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos saugomos teritorijos ar jų dalys gali būti įtraukiamos į „Natura 2000“ tinklą.

Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnis reglamentuoja „Natura 2000“ tinklo sudarymą ir teritorijų apsaugą.

Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnyje yra išskiriamos skirtingos buveinių apsaugai svarbių teritorijų ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų steigimo procedūros.

Palyginimui galima pažymėti, kad iki 2010-12-01 galiojusioje Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo redakcijos 24 straipsnio 5, 6, 7 buvo tiesiogiai įvardinti, pavyzdžiui buveinių apsaugai svarbių teritorijų apsaugos režimas nustatant subalansuotas priemones: išsaugojimo (konservacinės), prevencinės priemonės, teritorijų planavimo dokumentų bei planų sprendiniais, taip pat vertinimo priemonėmis, nustatančiomis projektų poveikį buveinių apsaugai svarbioms teritorijoms. Europos Bendrijos svarbos buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų tvarkymo ypatumus nustato Vyriausybės patvirtinti Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai arba paukščių apsaugai svarbiose teritorijose yra draudžiama arba ribojama veikla, galinti pakenkti saugomoms paukščių rūšims, jų buveinėms, perėjimo, mitybos, šėrimosi, poilsio ir migracijų susitelkimo vietose. Jose statyti bei rekonstruoti statinius, tiesti ir rekonstruoti kelius, vamzdynus, elektros tiekimo ir ryšių linijas bei įgyvendinti kitus planus ir

⁹² MARCIJONAS, A.; SUDAVIČIUS, B. *Ekologinė teisė: Vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1996, p. 207.

⁹³ Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. 276. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 41-1335 (su pakeitimais nuo 2014-03-22).

projektus, galinčius turėti poveikį paukščių apsaugai svarbioms teritorijoms, galima tik šiame Įstatyme nustatyta tvarka įvertinus jų poveikį paukščių apsaugai svarbioms teritorijoms ir teisės aktų nustatyta tvarka gavus leidimą. Įstatymo pakeitimai ir papildymai padaryti, kadangi buvo būtini, kad atitiktų Buveinių direktyvą.

Pagal Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 1 dalį buveinių apsaugai svarbios teritorijos nustatomos vietovėse, kuriose yra Europos bendrijos svarbos natūralių buveinių tipai ir Europos bendrijos svarbos rūšių buveinės. Teritorijos atrenkamos šio straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka atsižvelgiant į tai, kokią Lietuvos Respublikos teritorijos dalį užima Europos bendrijos svarbos natūralių buveinių tipai ir rūšių, kurioms išsaugoti reikia nustatyti buveinių apsaugai svarbias teritorijas, buveinės. Pirmiausia būtina nurodyti, kad straipsnyje minima natūrali buveinė apibrėžiama, to paties įstatymo 2 straipsnio 23 punkte, kuriame nurodoma, kad tai sausumos arba vandens plotai su jiems būdingais geografiniais, abiotiniais ir biotiniais visiškai natūraliais ar pusiau natūraliais požymiais. Pažymėtina, kad nuostata pažodžiui perkelta iš Buveinių direktyvos. Rūšies buveinės sąvoka, taip pat pažodžiui perkelta iš Buveinių direktyvos ir apibrėžiama 50 punkte, nurodant, kad, tai specifiniais abiotiniais ir biotiniais veiksniais pasižyminti aplinka, kurioje rūšis gyvena bet kuriuo savo biologinio ciklo etapu.

Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnyje buveinių apsaugai svarbioms teritorijoms (priešingai nei paukščių apsaugai svarbioms teritorijoms) tiesiogiai nėra įvardinti steigimo tikslai. Juos nustatyti galima vadovaujantis Saugomų teritorijų įstatymo 2 straipsnyje 40, 41 punktuose pateikiamomis sąvokomis, t.y. „palanki natūralios buveinės apsaugos būklė“ ir „palanki rūšies apsaugos būklė“. Taigi buveinių apsaugai svarbios teritorijos steigiamos, šiais tikslais:

- 1) kad natūralus buveinės arealas ir jos užimami plotai tame areale bus stabilūs arba didės, ir, bus užtikrinta, kad ateityje neišnyks jos ilgalaikiam palaikymui būtina specifinė struktūra ir funkcijos, ir buveinei būdingų rūšių apsaugos būklė bus palanki;
- 2) kad būklė, kai rūšies populiacijos pokyčiai rodys, kad populiacija pajėgi ilgą laiką išlikti gyvybinga savo natūralioje buveinėje, o rūšies arealas nemažės, taip pat užtikrinti, kad ateityje nemažės, be to, buveinė, kurioje populiacija galės išlikti ilgą laiką ir kad bus pakankamai didelė.

Analizuojant Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 4 dalyje nustatytą tvarką atrenkant buveinių apsaugai svarbias teritorijas, galima išskirti 4 etapus:

- 1) Vyriausybės įgaliota institucija, t.y. Aplinkos ministerija, organizuoja mokslinius tyrimus, kad vadovaujantis buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijais

- būtų atrinktos juos atitinkančios vietovės, ir patvirtina jų sąrašą, nurodydama, kokie Europos bendrijos svarbos natūralių buveinių tipai, augalų ir gyvūnų rūšys aptinkami tose vietovėse. Dideliuose arealuose paplitusių vandens gyvūnų rūšių atveju tokios vietovės siūlomos tik ten, kur yra aiškiai išskiriamas plotas, kuriame yra jų gyvenimui ir veisimuisi būtinų fizinių ir biologinių veiksnių;
- 2) vietovių, atitinkančių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašą Vyriausybės įgaliota institucija, t.y. Aplinkos ministerija, pateikia svarstyti Europos Komisijai, kad būtų sudarytas ir patvirtintas atitinkamo biogeografinio regiono Europos bendrijos svarbos teritorijų sąrašas;
 - 3) prireikus siūlo Europos Komisijai keisti pateiktą vietovių, atitinkančių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašą, taip pat konsultuojasi su Europos Komisija, kad būtų galima palyginti Europos Komisijos ir Lietuvos Respublikos naudojamus mokslinių tyrimų duomenis tais atvejais, kai Europos Komisija nustato, kad vietovių, atitinkančių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąraše nenurodyta vietovė;
 - 4) organizuoja, kad Europos Komisijai patvirtintus, kad pasiūlyta teritorija yra Europos bendrijos svarbos teritorija, joje ne vėliau kaip per 6 metus būtų nustatyta buveinių apsaugai svarbi teritorija.

Lyginant aptartą Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 4 dalyje nustatytą tvarką ir Buveinių direktyvos 4 straipsnyje nustatytą tvarką, galima teigti, kad reikalavimai į nacionalinę teisę praktiškai perkelti pažodžiui. „Ir nors iš esmės tai nėra labai blogai, paminėtina, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad pažodinis Direktyvų nuostatų perkėlimas nėra būtinas ir toli gražu ne visada užtikrina direktyvos tikslų pasiekimą. Nacionalinių teisės aktų nuostatos turi būti labai aiškios ir pakankamai tikslios (konkrečios), o kartu turi būti nustatyti kontrolės ir monitoringo įpareigojimai“⁹⁴.

Paukščių apsaugai svarbių teritorijų steigimas reglamentuojamas Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 2, 5, 7 dalyse. Pagal Paukščių direktyvos reikalavimus yra steigiamos specialios apsaugos teritorijos paukščių rūšims, išvardintoms I direktyvos priede. Lietuvos Respublikoje šios teritorijos vadinamos paukščių apsaugai svarbiomis teritorijomis (PAST). Paukščių apsaugai svarbi teritorija yra specialios apsaugos teritorija, kurioje Europos bendrijos svarbos paukščių rūšių buveinėms taikomos tam tikros apsaugos priemonės, kad šios rūšys savo areale išliktų ir veistųsi (Saugomų teritorijų įstatymo 2 straipsnio 24 punktą).

⁹⁴ ŽVAIGŽDINIENĖ, Indrė. *Natura 2000 – ES saugomų teritorijų tinklas*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 103.

Saugomų teritorijų 24¹ straipsnio 2 dalyje yra išvardinti tikslai, kurių siekama nustatant paukščių apsaugai svarbias teritorijas:

- 1) kad savo areale išliktų ir veistųsi tokios į Europos bendrijos svarbos paukščių rūšių sąrašą įrašytos paukščių rūšys: kurioms gresia pavojus išnykti; kurioms gali pakenkti tam tikri jų buveinių pokyčiai; kurios laikomos retomis dėl jų mažų populiacijų ar riboto arealo; kurioms dėl specifinio jų buveinių pobūdžio reikia išskirtinio dėmesio;
- 2) kad būtų išsaugotos nuolatos aptinkamų migruojančių laukinių paukščių rūšių, neįrašytų į Europos bendrijos svarbos paukščių rūšių sąrašą, veisimosi, šėrimosi, žiemojimo ir poilsio teritorijos, esančios jų migracijos kelyje, kreipiant išskirtinį dėmesį šlapžemių, ypač tarptautinės svarbos, apsaugai.

Analizuojant Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 2 dalį, galima išskirti 3 steigimo etapus:

- 1) vadovaujantis moksliniais tyrimais, nustatomos paukščių apsaugai svarbios teritorijos, kurios atitinka jų apsaugai svarbius kriterijus (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 2 dalį);
- 2) paukščių apsaugai svarbias teritorijas nustato Vyriausybės įgaliota institucija, t.y. Aplinkos ministerija, pagal Vyriausybės nustatytą tvarką (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 5 dalį);
- 3) Vyriausybės įgaliota institucija apie nustatytas paukščių apsaugai svarbias teritorijas reikiamą informaciją pateikia Europos Komisijai pagal šios nustatytą formą (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 5 dalį).

Pažymėtina, kad šiuo metu Lietuvoje yra nustatytos 84 PAST ir 475 BAST, kurios bendrai užima 13 proc. šalies teritorijos⁹⁵.

Kaip jau minėta buveinių apsaugai svarbios teritorijos ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos yra parenkamos remiantis moksliniais tyrimais. Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad minėtas teritorijas nustato Vyriausybės įgaliota institucija pagal Vyriausybės nustatytą tvarką, t.y. vadovaujantis Bendraisiais buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatais. Tačiau sprendimas dėl buveinių ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos nustatymo Europos bendrijos svarbos teritorijoje arba vietovėje, atitinkančioje paukščių apsaugai svarbios teritorijos atrankos kriterijus, gali būti priimtas, jeigu yra bent viena iš šių sąlygų:

- 1) vietovė yra Lietuvos Respublikos saugomoje teritorijoje;

⁹⁵ Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos internetinis puslapis. [žiūrėta 2018-03-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.vstt.lt/VI/index.php#/75>>.

2) vietovė arba jos dalis nepatenka į Lietuvos Respublikos saugomą teritoriją, tačiau Vyriausybės įgaliota institucija, išanalizavusi vietovėje veiklą reglamentuojančius dokumentus, nustatė, kad reikiamą apsaugą garantuoja vietovei taikomos įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatos, teritorijų planavimo dokumentų sprendiniai, su žemės savininkais ar valdytojais sudarytos apsaugos sutartys.

Iš aptartos normos galima daryti išvadą, kad pirmiausia paukščių apsaugai svarbioje teritorijoje turi būti įsteigiama saugoma teritorija, o buveinių apsaugai svarbi teritorija pirmiausia turi tapti Bendrijos svarbos vietove ir jei teritorijos dar nėra saugomos, Saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka įsteigiama atitinkama saugoma teritorija.

Kai teritorija nepatenka į Lietuvos Respublikos saugomą teritoriją, vadovaujantis Bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų 4 punktu yra atliekamas įvertinimas. Įvertinimu nustatoma ar vietovė, kurioje numatoma nustatyti buveinių ar paukščių apsaugai svarbią teritoriją, pasižymi Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 5 dalies 2 punkte nurodytomis sąlygomis. Šį vertinimą atlieka Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos.

Kai nei vienos iš įstatyme nustatytų sąlygų nėra buveinių ar paukščių apsaugai svarbi teritorija atitinkamoje vietovėje nustatoma tik šio Įstatymo 23 straipsnyje nustatyta tvarka įsteigus joje Lietuvos Respublikos saugomą teritoriją.

Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 10 dalyje yra nustatyta, kad planai ir projektai, neskirti arba nebūtinai buveinių apsaugai svarbios teritorijos tvarkymui, bet galintys ją reikšmingai paveikti individualiai arba kartu su kitais planais ar projektais, turi būti tinkamai vertinami dėl galimo poveikio teritorijai Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme⁹⁶ ar Vyriausybės tvirtinamame Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos apraše⁹⁷ nustatyta tvarka, atsižvelgiant į teritorijos gamtosauginius tikslus. Atsižvelgdamos į poveikio teritorijai vertinimą ir šio straipsnio 11 dalies nuostatas, valstybės ar savivaldybių institucijos ar įstaigos gali pritarti planui ar projektui tik įsitikinusios, kad planas ar projektas neigiamai nepaveiks nagrinėjamos teritorijos vientisumo, ir prireikus išsiaiškinusios visuomenės nuomonę.

Pirmiausia būtina pažymėti, kad minimi „planai ir projektai“ Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme yra įvardijami, kaip „planuojama ūkinė veikla“. „Planuojama ūkinė veikla“ laikoma „numatoma ūkinė veikla, apimanti statybą,

⁹⁶ Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 82-1965.

⁹⁷ Planų ir programų atrankos dėl strateginio pasekmių vertinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 967. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 130-4650 (su pakeitimais nuo 2014-12-31).

statinių rekonstravimą, gamybą, technologinės įrangos ir gamybos proceso diegimą, modernizavimą ar keitimą, gamybos būdo, produkcijos kiekio ar rūšies keitimą, žemės gelmių išteklių gavybą ir ertmių naudojimą, kitų gamtos išteklių naudojimą, žemėtvarkos, miškotvarkos, vandentvarkos projektuose numatomą veiklą ir kitą galinčią daryti poveikį aplinkai ūkinę veiklą“. Planų ir programų atrankos dėl strateginio pasekmių vertinimo tvarkos apraše vartojamos sąvokos „planai ir programos“. Taigi teisės aktuose vartojamos sąvokos yra skirtingos, nors kalbama apie tuos pačius dalykus. Tačiau galima teigti, kad kaip reikalauja Buveinių direktyva, teisės aktuose yra numatyta, kad turi būti atliekamas kompleksinis planų ir projektų vertinimas.

Sąvoka „reikšmingai paveikti“ apibrėžiama Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 2 straipsnio 2 ir 11 punktuose, kuriuose nustatyta, kad numatomas reikšmingas neigiamas poveikis aplinkai, tai aplinkos, jos elementų, juos vienijančių natūralių ir antropogeninių sistemų kiekybinis ir (arba) kokybinis pokytis, siekiant kurio išvengti, jį sumažinti, kompensuoti ar likviduoti jo padarinius būtina numatyti atitinkamas priemones, „poveikis aplinkai“ įstatymo leidėjo yra apibrėžtas, kaip „aplinkos pokytis, numatomas dėl planuojamos ūkinės veiklos“.

Pabrėžtina, kad normoje naudojama formuluotė „galintys“, „leidžia teigti, kad pakanka motyvuotos prielaidos apie galimą reikšmingą poveikį“⁹⁸, taigi tokiu atveju reikia nustatyti, ar privaloma atlikti konkrečios planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimą, kai yra atliekama minėta atranka. „Ir priešingai, atrankos išvada, kad planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas yra neprivalomas galima priimti tik tokiu atveju, kai neabejotinai konstatuojama, kad ši veikla neturės ir negali turėti jokio reikšmingo poveikio aplinkai, Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo prasme“⁹⁹.

„Tinkamas vertinimas“ taip pat apibrėžiamas Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 2 straipsnio 7 punkte, kuriame bendrai nurodoma, kad planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas – planuojamos ūkinės veiklos galimo poveikio aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir išvadų teikimo procesas.

Pažymėtina, kad vadovaujantis Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 3 straipsniu, atsakingoji institucija atlikdama atranką ir priimdama išvadą, turi atsižvelgti į vietovės, kurioje planuojama ūkinė veikla jautrumą aplinkosaugos požiūriu, ekosistemos savybes, žemės naudmenų pobūdį, vietovėje esančius gamtinius ir

⁹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje Santakos kaimo bendruomenės v. Marijampolės visuomenės sveikatos centro, Nr. A⁵⁰²-2102/2014.

⁹⁹ *Ibid.*

žemės gelmių išteklius, jų gausumą, kiekį, kokybę ir regeneracijos galimybes, o ypatingą dėmesį turėtų atkreipti į saugomas teritorijas, taip pat „Natura 2000“ tinklo teritorijos gamtosauginius tikslus, tankiai gyvenamas teritorijas, pelkes, miškus, apsaugos zonas, vykdytos aplinkos stebėsenos (monitoringo) duomenis, teritorijas, taip pat apie planuojamos ūkinės veiklos dažnumą, trukmę intensyvumą ir t.t.

Būtina pabrėžti, kad tais atvejais, kai planuojama ūkinė veikla gali daryti neigiamą poveikį „Natura 2000“ tinklo teritorijoms arba nustatoma, kad poveikis gali būti reikšmingas, vadovaujantis Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 3 straipsniu, nepriklausomai nuo to ar tokia veikla įrašyta į rūšių sąrašą, kuriai privalo būti atliktas vertinimas, ar vertinimo metu nustatoma, kad tokie veiklai privaloma atlikti vertinimą, vertinimas atliekamas. Poveikis „Natura 2000“ tinklo teritorijai nustatomas atsižvelgiant į teritorijų apsaugos tikslus, planuojamos ūkinės veiklos poveikio dydį ir erdvinį mastą, poveikio tikimybę ir pobūdį, intensyvumą, trukmę, dažnumą, grįžtamumą ir galimybes išvengti ir sumažinti poveikį. O poveikis laikomas reikšmingu, kai planuojama ūkinė veikla gali reikšmingai neigiamai paveikti saugomas rūšis ir natūralias buveines ir (ar) „Natura 2000“ tinklo vientisumą.

Būtina akcentuoti, kad Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 7 straipsnyje yra pažymima, kad tais atvejais, kai planuojamą ūkinę veiklą, įrašytą į Planuojamos ūkinės veiklos, kuriai turi būti atliekama atranka dėl poveikio aplinkai vertinimo, rūšių sąrašą, numatoma įgyvendinti Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoje ar šios teritorijos artimoje aplinkoje, ir toks įgyvendinimas gali daryti poveikį Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms ir šis poveikis gali būti reikšmingas, šiai planuojamai ūkinei veiklai atliekamas poveikio aplinkai vertinimas be atrankos dėl poveikio aplinkai vertinimo. Taigi šiuo atveju, poveikio aplinkai vertinimas atliekamas net ir tada, kai tokia planuojama ūkinė veikla numatoma įgyvendinti „Natura 2000“ tinklui artimoje aplinkoje. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje „Natura 2000“ tinklo teritorijos artima aplinka apibrėžiama, kaip planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo vietovė, tiesiogiai besirišanti su „Natura 2000“ tinklo teritorija arba esanti netoli nuo jos, jeigu dėl gamtinių ryšių tarp vietovių arba dėl planuojamos ūkinės veiklos masto tikėtina, kad planuojama ūkinė veikla gali neigiamai paveikti „Natura 2000“ tinklo teritorijos vientisumą ar joje saugomas natūralias buveines ar rūšis.

Analizuojant paskutinį Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 10 dalies sakinį, kuriame nurodoma, kad valstybės ar savivaldybių institucijos ar įstaigos gali pritarti planui ar projektui tik įsitikinusios, kad planas ar projektas neigiamai nepaveiks

nagrinėjamos teritorijos vientisumo, ir prireikus išsiaiškinusios visuomenės nuomonę. Būtina nurodyti vartojamos formuluotės „visuomenės nuomonė“ reikšmę, o ją apibrėžia Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 2 straipsnio 15 dalis, kurioje nurodoma, kad „visuomenė“, tai vienas arba daugiau fizinių ir (ar) juridinių asmenų, jų asociacijos, organizacijos arba grupės. Kaip pavyzdį galima būtų paminėti Rokiškio rajono savivaldybės rengtą visuomenės apklausą rengiant projektą „Kraštovaizdžio formavimas ir ekologinės būklės gerinimas gamtinio karkaso teritorijose“, kurio metu visuomenės nuomonė apklausa buvo vykdoma naudojantis www.manoapklausa.lt, apie apklausą paskelbta Rokiškio rajono savivaldybės interneto tinklapyje www.rokiskis.lt, apklausa papildomai reklamuota socialiniame tinkle Facebook (tikslinė grupė - Rokiškio miestas, 5548 peržiūros), kvietimai dalyvauti išsiųsti 38 Rokiškio nevyriausybinėms organizacijoms¹⁰⁰.

Saugomų teritorijų įstatymo 24¹ straipsnio 11 dalyje yra nustatyta, kad jeigu šio straipsnio 10 dalyje nurodytas planas ar projektas, nepaisant poveikio teritorijai neigiamo įvertinimo ir nesant kitų alternatyvių sprendimų, privalo būti įgyvendintas dėl įpareigojančių svarbesnio visuomenės intereso priežasčių, tarp jų socialinio ir ekonominio pobūdžio, įgyvendinamos visos kompensacinės priemonės, kad bendras „Natura 2000“ tinklo vientisumas būtų išsaugotas. Apie nustatytas kompensacines priemones informuojama Europos Komisija. Kai atitinkamoje teritorijoje yra prioritetas natūralių buveinių tipas ir (arba) prioritetinga augalų ar gyvūnų rūšis, vieninteliai galimi pateikti motyvai yra susiję su žmonių sveikata ar viešuoju saugumu arba su svarbiomis aplinkai palankiomis pasekmėmis. Dėl galimybės pritaikyti motyvus, susijusius su kitomis, negu nurodyta, įpareigojančiomis svarbesnio visuomenės intereso priežastimis, būtina kreiptis į Europos Komisiją jos nuomonės tokiu klausimu. Kompensacinių priemonių bendram „Natura 2000“ tinklo vientisumui išsaugoti taikymo tvarką ir informacijos apie patvirtintas kompensacines priemones teikimo Europos Komisijai ir kreipimosi į Europos Komisiją dėl jos nuomonės tvarką nustato Vyriausybės įgaliota institucija.

Kaip jau buvo minėta formuluotė „įpareigojančios svarbesnės visuomenės intereso priežastys“ nėra apibrėžta Buveinių direktyvoje, ji taip pat nėra apibrėžta Saugomų teritorijų įstatyme. Iš Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 11 straipsnio 8 dalies analizės galima daryti išvadą, kad „įpareigojančių svarbesnio visuomenės intereso priežasčių“ laikoma tada, kai planuojama ūkinė veikla būtina dėl

¹⁰⁰ Rokiškio rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2018-01-10 patvirtinta visuomenės dalyvavimo kraštovaizdžio formavime programa Nr. 05.5.1-APVA-R-019. [interaktyvus; žiūrėta 2018 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą: www.rokiskis.lt/download/23679/programos%20projektas%202017%2012%2020.pdf.

veiksmų ar planų, kurių tikslas yra apginti pamatines piliečių gyvenimo vertybes (sveikatą, saugumą, aplinką), arba dėl pagrindinių valstybės ir visuomenės politikos programų, arba dėl ekonominės ar socialinės veiklos ir viešųjų paslaugų vykdymo. Taigi iš esmės šios priežastys, turi būti svarbesnės nei teritorijos apsaugos tikslai.

Saugomų teritorijų įstatyme nėra apibrėžiamos „kompensacinės priemonės“, nei jų sąvoka, nei jų taikymo procesas. Formuluoatė įtvirtinta Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 11 straipsnio 8 dalyje, kurioje numatyta, kad Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ vientisumui išsaugoti numatomos ir įgyvendinamos natūralių buveinių, rūšių buveinių ar rūšių populiacijų atkūrimo ar šių buveinių gerinimo priemonės dalyje tos pačios teritorijos, išplėstoje teritorijoje, kitoje teritorijoje arba naujoje teritorijoje, kuri bus įtraukta į nurodytą ekologinį tinklą, ar kitos kompensacinės priemonės, kurių kompensacinis poveikis būtų proporcingas padarytai planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo žalai. Kompensacinės priemonės numatomos ir įgyvendinamos taip, kad jų poveikis būtų ankstesnis, negu išryškės planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo žala. Svarbus aspektas, kad apie kompensacines priemones saugomų teritorijų institucija informuoja Europos Komisiją aplinkos ministro nustatyta tvarka.

Pažymėtina, kad nuo 2018-01-01 pradėtas įgyvendinti, pirmasis toks Baltijos šalyse, LIFE programos Integruotasis projektas „Lietuvos „Natura 2000“ teritorijų tinklo apsaugos ir tvarkymo optimizavimas“. Pagrindiniai projekto tikslai: konkrečių apsaugos tikslų detalizavimas „Natura 2000“ tinklo teritorijoms nacionalinių ir individualių vietovių lygiu, atitinkant nustatytus palankios apsaugos būklės kriterijus Bendrijos svarbos buveinėms ir rūšims; Valdymo, stebėsenos ir analizės procesų efektyvumo didinimas, siekiant palankios Bendrijos svarbos buveinių ir rūšių apsaugos būklės; Gamtos apsaugos priemonių integracijos ir įgyvendinimo kituose sektoriuose, ypač žemės ūkio, miškų ir turizmo, užtikrinimas; Institucijų gebėjimų saugoti ir tvarkyti „Natura 2000“ tinklo teritorijas stiprinimas. Bendra integruotojo projekto vertė – 17,2 mln. eurų, didžiąją dalį lėšų sudarys ES programos LIFE parama (10,3 mln. Eur). Likusi suma bus skirta iš valstybės biudžeto lėšų¹⁰¹.

¹⁰¹ Sudaryta remiantis: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūros duomenimis. Prieiga per internetą: < <http://lifeprojektai.lt/naujienos/pradetas-igyvendinti-life-programos-integruotasis-projektas-lietuvos-natura-2000-teritoriju-tinklo-apsaugos-ir-tvarkymo-optimizavimas/>>.

IŠVADOS

1. Baigiant nagrinėti biologinės įvairovės teisinės apsaugos specifiką ir teisinių priemonių sistemą, galima daryti išvadą, kad biologinės įvairovės apsaugos politika yra viena iš prioritetinių ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje. Kadangi biologinė įvairovė apima ne tik visas gyvybės formas, bet ir jų gyvenimo terpę, taip pat genetinę įvairovę, ekosistemas, o visa tai – mus supanti aplinka, todėl galima teigti, kad biologinės įvairovės apsauga yra visos aplinkos apsauga.
2. Atsižvelgiant į tai, kad į „Natura 2000“ tinklą įtraukta apie 27000 teritorijų, kurios užima beveik penktadalį Europos teritorijos, galima teigti, kad tai viena efektyviausių biologinės įvairovės apsaugos praktinių priemonių. Be kita ko, „Natura 2000“ tinklas yra svarbiausia Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos dalis. Nors ES biologinės įvairovės strategijoje iki 2010 metų užsibrėžti tikslai nebuvo pasiekti, tačiau pabrėžtina, kad 2011 m. gegužės mėn. priėmus naują ES biologinės įvairovės strategiją iki 2020 metų ir toliau yra siekiama sustabdyti biologinės įvairovės nykimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šioje strategijoje pirmasis tikslas susijęs su „Natura 2000“ tinklu, o tai parodo ypatingą jo svarbą.
3. Buveinių direktyvos 6 straipsnyje numatytos pagrindinės teisinės apsaugos priemonės, kurios leidžia įgyvendinti biologinės įvairovės išsaugojimo tikslus, tačiau nustatyti konkrečias apsaugos priemones paliekama valstybių narių diskrecijai. Valstybės narių plati diskrecija laikytina teigiamu požymiu, kadangi Europos Sąjungos valstybių narių politinės sistemos ir pasaulėžiūros yra skirtingos, jos puoselėja savas tradicijas. Taigi, subsidiarumo principas padeda išsaugoti valstybių savitumą, suderinti skirtingus valstybių interesus ir pasiekti, kad būtų priimti veiksmingiausi kompromisiniai sprendimai įgyvendinant biologinės įvairovės išsaugojimo tikslus.
4. Atsižvelgiant į tai, kad Buveinių direktyvos nuostatos aiškiai nustato valstybėms narėms atsakomybę už „Natura 2000“ tinklui priskiriamas teritorijas ir jų tvarkymą, Lietuvos Respublika tinkamai perkelė pagrindines Paukščių ir Buveinių direktyvų nuostatas į nacionalinę teisę, o tiksliau, į Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą. Taip pat yra priimta nemažai įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų, kurie reglamentuoja Lietuvos biologinės įvairovės išsaugojimą.

NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. NORMINĖ MEDŽIAGA

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75.
3. Lietuvos Respublikos augalų genetinių išteklių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 90-3144.
4. Lietuvos Respublikos biologinės įvairovės išsaugojimo strategija ir veiksmų planas. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija. Vilnius, 1997, p. 61-62.
5. Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1944.
6. Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. [108-2726](#).
7. Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. [82-1965](#).
8. Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas; *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 110-3987.
9. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 63-1188.
10. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001-12-28, Nr. 108-3902.
11. Bendrieji buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. 276. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 41-1335 (su pakeitimais nuo 2014-03-22).
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 709 „Dėl saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 93-3409.
13. Planų ir programų atrankos dėl strateginio pasekmių vertinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 967. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 130-4650 (su pakeitimais nuo 2014-12-31).

14. Planavimo sąlygų Teritorijų planavimo dokumentams rengti parengimo ir išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gegužės 7 d. įsakymu Nr. D1-262 (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. gegužės 30 d. įsakymo Nr. D1-293 redakcija). *Valstybės žinios*, 2008-06-21, Nr. 71-2754.
15. Savivaldybių draustinių steigimo ir savivaldybių gamtos paveldo objektų skelbimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 56. *Valstybės žinios*, 2006-01-24, Nr. 9-335.

Tarptautiniai teisės aktai

1. 1992 m. Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 69-1662.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos.
2. 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos direktyva (kodifikuota redakcija) dėl laukinių paukščių apsaugos (2009/147/EB).
3. 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32014R1143>.
4. Managing Natura 2000 sites: The provisions of Article 6 of the Habitats Directive 92/43/CEE. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000.
5. Europos Bendrijų Komisijos 2002 m. birželio 27 d. Komisijos darbinis dokumentas, Briuselis [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/2002_fa_q_lt.pdf>.
6. Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui. 2004 m. liepos 15 d. COM (2004) 431 final, „Natura 2000“ finansavimas [interaktyvus; žiūrėta 2017-10-25]. Prieiga per internetą: <

- http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/docs/financing_natura2000_lt.pdf>.
7. Nature and biodiversity cases: ruling of the European Court of Justice. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006.
 8. Europos Komisija 2008 m. vasario mėn. Medžioklės gairės pagal Tarybos direktyvą 79/49/EEB dėl laikinių paukščių apsaugos. Paukščių direktyva [interaktyvus; žiūrėta 2017 spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_lt.pdf>.
 9. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“ (KOM(2011) 244 galutinis, 2011 m. gegužės 3 d.) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_LT.pdf>.
 10. European Commission. *Financing Natura 2000. EU funding opportunities in 2014 – 2020*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014 [interaktyvus; žiūrėta 2017-10-26]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/docs/Natura2000financingHandbook_part%201.pdf>.
 11. 2015 m. spalio 2 d. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. laikotarpio vidurio pradžia. Briuselis, COM(2015) 478 final. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0478&from=EN>>.
 12. Orientacinis dokumentas dėl Buveinių direktyvos 92/43/EEB 6 straipsnio 4 dalies [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/new_guidance_art6_4_lt.pdf>.
 13. Specialioji ataskaita Nr. 1/2017. Būtina daugiau pastangų įgyvendinant tinklą „Natura 2000“, kad būtų išnaudotos visos jo galimybės. Europos Audito Rūmai [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <

http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_1/SR_NATURA_2000_LT.pdf.

14. Natura 2000 Financing handbook, chapter 5 p. 21 [interaktyvus; žiūrėta 2017-10-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/docs/Natura2000financingHandbook_part%201.pdf>.

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA

Lietuvių kalba

1. BALTRĖNAS, P., *et al.* *Aplinkos apsauga: vadovėlis*. Vilnius: Technika, 2008;
2. KURLAVIČIUS, P. *Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose miškuose*. Lietuvos ornitologų draugija, Vilnius, 2006, p. 11.
3. MARCIJONAS, A., SUDAVIČIUS B. *Aplinkos apsauga teisės reformos kontekste*. Teisė, 1996, Nr. 30, p. 110-111.
4. MARCIJONAS, A.; SUDAVIČIUS, B. *Ekologinė teisė: Vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1996.
5. MAROZAS, V. *Sausumos ekosistemų įvairovė ir apsauga: vadovėlis*. Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008, p. 8.
6. MOTIEKAITYTĖ, V.; JUKNEVIČŪTĖ, A.; MIERAUSKAS P. Vertinimo aspektai gamtotvarkos planuose Lietuvoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/sustainable-development-strategy/article/download/.../289>.
7. RAGULSKYTĖ – MARKOVIENĖ, R. *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimas*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 110.
8. Sudar. LIZDINIS, I. *Aplinkos politika ir valdymas: vadovėlis*. Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 97.
9. ŽVAIGŽDINIENĖ, Indrė. *Natura 2000 – ES saugomų teritorijų tinklas*. Vilnius: Justitia, 2009.

Anglų kalba

1. BIRNIE, P.; BOYLE A. *International Law and the Environment*. – Oxford: 1992, p. 483.

2. National Academy of Sciences. *Biodiversity*. Washington, DC: The National Academies Press, 1988.

Vokiečių kalba

1. BOEGNIGK, J.; WODNIOK, S. *Biodiversität und Erdgeschichte*. Universität Duidburg-Essen. Fakultät für Biologie, Essen, 2014, p. 4.

III. PRAKTINĖ MEDŽIAGA

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1987 m. liepos 8 d. sprendimas *Komisija/Belgija C-247/85*.
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1996 m. vasario 8 d. sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Didie r Vergy C-149/94, ECLI:EU:C:1996:37*.
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1999 m. kovo 18 d. sprendimas *Komisija/Prancūzija, Nr. C-166/97, ECLI:EU:C:1999:149*.
4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2001 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *Airija/Komisija C-67/99, ECLI:EU:C:2001:433*.
5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2003 m. vasario 27 d. sprendimas *Komisija/Belgija C-415/01, ECLI:EU:C:2003:118*.
6. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2004 m. rugsėjo 4 d. sprendimas *Olandija/Komisija C-127/02, ECLI:EU:C:2004:482*.
7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2005 m. spalio 20 d. sprendimas *Airija ir Didžioji Britanija/Komisija C-6/04, ECLI:EU:C:2004:482*.
8. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. kovo 23 d. sprendimas *Austrija/Komisija C-209/04, ECLI:EU:C:2006:195*.
9. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. spalio 26 d. sprendimas *Portugalija/Komisija C-239/04, ECLI:EU:C:2006:665*.
10. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gegužės 10 d. sprendimas *Austrija/Komisija C-508/04, ECLI:EU:C:2007:9*.
11. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gegužės 10 d. sprendimas *Jungtinė Karalystė/Komisija C-6/04, ECLI:EU:C:2007:9*.
12. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. sausio 14 d. sprendimas *Vokietija/Komisija C-399/14, EU:C:2016:10*.

13. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. liepos 21 d. sprendimas *Belgija/Komisija C-387/15 ir C-388/15*, ECLI:EU:C:2016:583.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Dėl medžioklės įstatymo. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 63-2235.
15. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje *Santakos kaimo bendruomenės v. Marijampolės visuomenės sveikatos centro*, Nr. A⁵⁰²-2102/2014.

SANTRAUKA

Biologinės įvairovės apsaugos teisinės priemonės: Natura 2000

Biologinė įvairovė yra neatsiejama gamtos paveldo dalis. Biologinės įvairovės nykimą paskatino intensyvus gamtinių išteklių naudojimas ir natūralių kraštovaizdžių naikinimas. Jos išsaugojimas yra vienas svarbiausių aplinkos apsaugos klausimų tiek Europos, tiek viso pasaulio mastu. Kadangi biologinės įvairovės išsaugojimui skiriamas ypatingai didelis dėmesys, be kita ko reikalingos ir specialios priemonės, kad būtų užtikrintas daugelio faunos ir floros rūšių bei jų natūralių buveinių, kurioms jau gresia išnykimo pavojus, išlikimas. Šiuo tikslu ir buvo įsteigtas „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklas.

„Natura 2000“, tai specialus Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklas, kurio tikslas – išsaugoti natūralias ir vertingas gamtines buveines bei rūšis nuo išnykimo. „Natura 2000“ įsteigtas pagal dvi Europos Sąjungos direktyvas – 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos ir 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos direktyvą (kodifikuota redakcija) dėl laukinių paukščių apsaugos (2009/147/EB). Kiekviena Europos Sąjungos šalis narė turi įgyvendinti šių direktyvų reikalavimus: sudaryti Europos Bendrijos saugomų buveinių ir rūšių sąrašus, įsteigti buveinių apsaugai svarbias teritorijas ir paukščių apsaugai svarbias teritorijas bei užtikrinti jų palankią apsaugos būklę.

Lietuvos Respublika, kaip ir kitos valstybės, prisijungusi prie Eeuropos Sąjungos ir tapusi nare įsipareigojo įsteigti saugomas teritorijas ir įjungti jas į bendrą Europos ekologinį tinklą „Natura 2000“, kuris skirtas Europos Bendrijos mastu retoms ir nykstančioms gyvūnų bei augalų rūšims ir gamtinėms buveinėms išsaugoti. Svarbiausi Europos Sąjungos teisės aktai jau integruoti į nacionalinę teisės sistemą, įsteigtos buveinių ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos, tačiau ir toliau dedamos didelės pastangos tiek tobulinant aplinkos apsaugos teisės sistemą, tiek užtikrinant buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų apsaugą.

SUMMARY

Legal Instruments for Biodiversity Protection: Natura 2000

Biodiversity is a concurrent part of the nature inheritance. Biodiversity loss led to an intensive use of natural resources and destruction of natural landscapes. Its preservation is one of the most important environmental issues both in Europe and worldwide. Since biodiversity conservation given special attention, There is a need for special means to ensure the protection of many species of fauna and flora and their natural habitats, because they are in danger of disappearing. Such a role is played by the Natura 2000 network of protected areas. For this purpose, it was established in the Natura 2000 network of protected areas.

“Natura 2000“ is a special network of protected areas of European Union, which purpose is to protect and conserve rare and natural habitats and species from their extinction. “Natura“ network was established according to two EU nature directives – Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora (Also available the consolidated version of 1 January 2007 with the latest updates of the annexes) and Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds (codified version of Directive 79/409/EEC as amended). Each EU member has to implement requirements of these Directives: to establish lists of protected habitats and species in the European Community, to establish habitat conservation areas and areas of importance for the conservation of birds and to ensure their favorable conservation status.

The Republic of Lithuania, as well as other states, has joined the EU and became a member of the European Union, and committed to establish protected areas and integrate them into the common European ecological network Natura 2000, which aims at preserving rare and endangered species and natural habitats of rare and endangered species in the European Community. Major European Union legislation has already been integrated into the national law system and has created important sites for the conservation of habitats and birds, but continues to be a major effort both in terms of improving the environmental protection system and in protecting the areas important for the conservation of habitats and birds.